

Објављени текст не садржи заштићене или изостављене податке.
Заштићени подаци приказани су ознаком [...] или у распону који Комисија сматра одговарајућим
начином заштите, а изостављени подаци ознаком XXX

Република Србија
Комисија за заштиту конкуренције

**ИЗВЕШТАЈ О СПРОВЕДЕНОЈ СЕКТОРСКОЈ АНАЛИЗИ
СТАЊА КОНКУРЕНЦИЈЕ НА ТРЖИШТУ ПЕЛЕТА У
РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ,
У ПЕРИОДУ 2020-2022. ГОДИНЕ**

2023. година

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
1. ПРЕДМЕТ И ОБУХВАТ АНАЛИЗЕ	2
1.1. КЉУЧНА ПИТАЊА АНАЛИЗЕ И ОГРАНИЧЕЊА.....	2
1.2. МЕТОДОЛОГИЈА.....	2
1.3. ПРЕДМЕТНА ТРЖИШТА.....	3
2. РЕЛЕВАНТНИ ПРАВНИ ОКВИР	3
3. КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРОИЗВОДА.....	6
4. ЕВРОПСКО ТРЖИШТЕ ПЕЛЕТА	7
5. КАРАКТЕРИСТИКЕ ТРАЖЊЕ ЗА УСЛУГОМ ГРЕЈАЊА У ДОМАЋИНСТВИМА У СРБИЈИ.....	10
6. ТРЖИШТЕ НАБАВКЕ СИРОВИНА ЗА ПРОИЗВОДЊУ ПЕЛЕТА	11
6.1. ПРОБЛЕМИ НА ТРЖИШТУ НАБАВКЕ СИРОВИНЕ ЗА ПРОИЗВОДЊУ ПЕЛЕТА.....	13
6.2. СТРУКТУРА НАБАВКЕ ПО ИЗВОРИМА НАБАВКЕ	17
7. ПРОИЗВОДЊА ПЕЛЕТА.....	21
8. УВОЗ ПЕЛЕТА	25
9. ПРОДАЈА ПЕЛЕТА – АГРЕГАТНА ПРОДАЈА, ВЕЛЕПРОДАЈНИ И МАЛОПРОДАЈНИ СЕГМЕНТИ.....	28
10. ИЗВОЗ ПЕЛЕТА	33
11. АНАЛИЗА СТРУКТУРЕ ПРОИЗВОЂАЧКЕ И ПРОДАЈНЕ ЦЕНЕ ПЕЛЕТА	35
12. АНАЛИЗА ОСНОВНИХ ПОКАЗАТЕЉА ПРОФИТАБИЛНОСТИ ПЕТ НАЈВЕЋИХ ПРОИЗВОЂАЧА ПЕЛЕТА.....	39
13. ПРАВНА АНАЛИЗА УГОВОРА.....	42
ЗАКЉУЧЦИ – СУМИРАНО.....	43
ПРЕПОРУКЕ	48

УВОД

Светска енергетска криза у 2022. години проузроковала је драматичан раст цена енергената и несташице бројних енергената на тржиштима у региону и Европи. Тако је у 2022. години, на тржишту пелета у Републици Србији, дошло до раста цене пелета уз истовремене несташице на тржишту, условљене неколицином фактора. Раст цена пелета забележен је и у свим земљама Европе имајући у виду да су због дешавања у Украјини значајно смањене количине пелета којима су се европске земље снабдевале из Украјине и Русије. Велики број земаља је прибегао мерама ограничења извоза ради сигурности домаћих тржишта, те се уз раст цена на домаћем тржишту појавио и проблем немогућности увоза пелета. Са друге стране, на раст цене пелета на домаћем тржишту утицао је раст цена инпута, као што су цена електричне енергије, горива, поскупљење репроматеријала и цене рада уз истовремени поремећај на тржишту снабдевања сировином за производњу пелета. Према изјавама произвођача пелета у медијима, који су потврђени и из Србијашума, смањена је испорука сировина за производњу пелета, те је наведена околност значајно утицала на смањене произведене количине пелета, па је долазило до несташица на тржишту¹.

Посматрајући цене пелета у земљама у окружењу², према подацима из јуна 2022. године, цена пелета у Босни и Херцеговини је износила 294 евра по тони (у 2021. години је износила 150 евра по тони), у Северној Македонији 305 евра, Србији 363 евра, Словенији 362 евра док је у Хрватској био скупљи пелет него у Србији. У Италији је просечна цена пелета у јуну 2022. године износила 372 евра, док је у Аустрији износила 367 евра. Ради поређења са ценама пелета у 2021. години довољно је навести да је просечна цена тоне пелета у Србији износила 180-190 евра по тони³.

Узимајући у обзир проблеме у вези са набавком пелета и растом цене, дана 04.08.2022. на иницијативу Министарства рударства и енергетике, а у сарадњи са Министарством трговине, туризма и телекомуникација, Министарством пољопривреде, складиштарима, пелетарима, као и Управом за шуме, ЈП „Србијашуме“, Влада Републике Србије је донела Уредбу о ограничењу висине цене пелета, као и Одлуку о привременој забрани извоза пелета и одређених дрвних сортимената од битне важности за Републику Србију.

Ипак, и поред ограничење цене, забране извоза и појачаних инспекцијских контрола произвођача и трговаца, у другој половини 2022. године на тржишту продаје пелета дошло је до несташица на тржишту.

Комисија за заштиту конкуренције (у даљем тексту: Комисија) је у складу са надлежностима из члана 21. став 1. тачка 6. Закона о заштити конкуренције („Службени гласник РС“ бр. 51/2009 и 95/2013) (у даљем тексту: Закон) а на основу члана 47. Закона, донела одлуку о покретању секторске анализе стања конкуренције на тржишту пелета у Републици Србији у периоду 2020-2022. године, која за циљ има да пружи одговоре на нека од питања која се истичу као релеватна у предметном сектору. Чланом 47. Закона прописано је да у случајевима када кретање цена или друге околности указују на могућност ограничавања, нарушавања или спречавања конкуренције, Комисија за заштиту може анализирати стање конкуренције у одређеној грани привреде или одређене категорије споразума у различитим гранама привреде (секторске анализе), па је, са

¹ <https://www.rts.rs/lat/vesti/ekonomija/4955279/ogrev-cene-drvo-pelet.html>

² <https://www.energetskiportal.rs/cene-ogrevnog-drveta-i-peleta-divljaju-kako-ih-obuzdati/>

³ <https://www.euronews.rs/biznis/biznis-vesti/47854/potresi-na-trzistu-energenata-podigli-traznju-za-ogrevom-iako-je-zima-jos-daleko-svi-traze-jeftiniju-opciju-za-grejanje-vest>

наведеним циљем, спроведена анализа и сачињен Извештај, који објављујемо на сајту Комисије.

1. ПРЕДМЕТ И ОБУХВАТ АНАЛИЗЕ

Предмет истраживања је свеобухватна анализа функционисања ланца вредности тржишта пелета у Републици Србији. То подразумева утврђивање односа између добављача сировина, произвођача и/или увозника, велепродаваца и малопродаваца на тржишту пелета. Фокус анализе је на тржишту производње пелета, са нарочитим освртом на анализу уговорних односа између добављача сировина за производњу и произвођача пелета, док ће анализа обухватити и најзначајније трговце пелетом.

Предметном анализом биће посебно обухваћен поступак идентификовања најзначајнијих произвођача пелета, утврђивања њихове тржишне снаге (моћи) и ефеката њиховог пословања на конкуренте, купце и потрошаче, односно на свим нивоима канала дистрибуције (продаје). Секторска анализа у посебном делу обухватиће анализу (уговорних) односа учесника у ланцу вредности, као и ефеката који ти односи могу имати на стање конкуренције на тржишту.

Основни циљ анализе је да се на свеобухватан начин сагледа стање и динамика конкуренције на предметном тржишту. Главни циљ секторске анализе односи се на идентификацију слабости структуре тржишта, пре свега са аспекта понуде пелета у Републици Србији.

1.1. КЉУЧНА ПИТАЊА АНАЛИЗЕ И ОГРАНИЧЕЊА

Истраживање треба да укаже на потенцијалне слабости структуре тржишта, као и да се идентификују разлози значајног раста цене пелета услед којих купци и потрошачи плаћају знатно више цене у односу на године пре енергетске кризе, и/или да се укаже на постојање потенцијалних повреда конкуренције на предметним тржиштима.

Секторска анализа треба да покаже у којој мери су несташице на тржишту проузроковане смањењем испоручених количина сировина за производњу пелета од стране добављача, као и немогућности увоза недостајућих количина пелета. Такође, један од циљева је и пружање одговора на питање у којој мери је привремена регулација цене пелета одрживо решење и како би се ефекти такве политике могли одразити на стабилност тржишта и производњу пелета у дугом року.

1.2. МЕТОДОЛОГИЈА

Предвиђено истраживање је комбинација канцеларијског и истраживања путем анкетања. Секторском анализом је покривен временски период од три године, од 2020. до 2022. године, а када је реч о географском обухвату, предмет истраживања је територија Републике Србије. Истраживање је обухватило праксу и актуелне предмете Европске комисије везане за тржиште пелета, те су приказана релеватна поређења са земљама у ширем окружењу, кроз јавно доступне податке.

1.3. ПРЕДМЕТНА ТРЖИШТА

Тржишта пелета обухвата произвођаче и/или увознике, дистрибуцију (трговину на велико), и трговину на мало.

Као извор за податке о произвођачима пелета у Србији кориштени су подаци о сертификованим произвођачима пелета у Србији⁴ као и подаци Удружења Обновљиви извори енергије Србије⁵ и други јавно доступни подаци. У поступку анализе тржишта производње пелета анкетирани су сертификовани произвођачи пелета у Србији, према подацима удружења ENplus, која су у тренутку сачињавања узорка била активна са лиценцом као и још нека привредна друштва која су, према јавно доступним подацима, била активни произвођачи пелета у Србији. У делу анализе у коме је обрађено тржиште производње, биће приказан коначан списак друштава која су анкетирана за потребе предметне анализе као и репрезентативност узорка када добијени подаци у поступку анализе буду приказни упоредно са подацима Републичког завода за статистику о укупно произведеним количинама пелета у Србији.

2. РЕЛЕВАНТНИ ПРАВНИ ОКВИР

Анализа релевантног правног оквира је поред три закона који би, у појединим сегментима у којима се третира дрвни отпад, могли да се тичу тржишта пелета: *Закон о шумама*, *Закон о водама* и *Закон о управљању отпадом*, обухватила и остала подзаконска акта, стандарде квалитета и одлуке које се тичу посматраног сектора.

Имајући у виду јавно доступне податке у вези са релевантним правним оквиром на посматраном тржишту, може се констатовати да нису уочене законске одредбе које се конкретно тичу регулисања предметне делатности у области производње али ће у наставку бити наведени анализирани правни акти.

Закон о шумама – бави се управљањем шумама, али не одређује поступак или шта треба радити са дрвним остацима у шуми У закону нису уочене одредбе у вези са дрвним отпадом као сировином за производњу пелета.

Закон о водама – у предметном закону нису уочене одредби у вези са дрвним отпадом као сировином за производњу пелета.

Закон о управљању отпадом – у само једном члану постоји „дрвни отпад“ као појам и то приликом описивања израза комунални отпад где стоји - „комунални отпад јесте одвојено сакупљени отпад из домаћинства, укључујући папир, картон, стакло, метал, пластику, био отпад, дрво...“ имајући у виду да ово није од интереса за предметну анализу, одредбе наведеног закона нису од значаја за предметно тржиште.

⁴ <https://enplus-pellets.eu/en-in/certifications-en-in/producer-en-in.html>

⁵ <https://oie.rs/o-nama/> Удружење Обновљиви извори енергије Србије је пословна асоцијација основана 24. фебруара 2021. године, са циљем да унапреди пословни амбијент у области обновљивих извора енергије и да, у служби очувања животне средине, подстиче производњу и употребу електричне енергије из обновљивих извора. Удружење је настало уз подршку Европске банке за обнову и развој, која је определила средства за његово оснивање и развој.

Што се тиче прометовања пелетом, Законом о порезу на додату вредност ("Сл. гласник РС", бр. 84/2004, 86/2004 - испр., 61/2005, 61/2007, 93/2012, 108/2013, 6/2014 - усклађени дин. изн., 68/2014 - др. закон, 142/2014, 5/2015 - усклађени дин. изн., 83/2015, 5/2016 - усклађени дин. изн., 108/2016, 7/2017 - усклађени дин. изн., 113/2017, 13/2018 - усклађени дин. изн., 30/2018, 4/2019 - усклађени дин. изн., 72/2019, 8/2020 - усклађени дин. изн., 153/2020 и 138/2022) члан 23. прописује општу стопу пореза на промет добара и услуга или увоз добара од 20%, док је следећим ставом предвиђено да је промет одређених добара и услуга или увоз добара, међу којима је огревно дрво, укључујући брикете, пелет и друга слична добра од дрвне биомасе опорезовано по посебној стопи од **10%**.

Уредбе и Одлуке Владе Републике Србије у вези пелета

У августу 2022. године је донета **Уредба о ограничењу висине цене пелета** ("Сл. гласник РС", бр. 87/2022) којом је предвиђено да максимална малопродајна цена пелета не сме прелазити 38.000 динара по тони у свим паковањима, као и да на максималну малопродају цену пелета није дозвољено обрачунавати друге накнаде или трошкове који нису прописани овом уредбом или другим посебним прописима. Чланом 4 Уредбе предвиђено је да произвођачи и трговци не смеју испоручивати на тржиште Републике Србије производе у количинама мањим од просечних у последњих 12 месеци. Спровођење надзора над применом Уредбе на терену и контролисање малопродајне цене пелета, вршиће инспекцијски органи Министарства трговине, туризма и телекомуникација. Уредба је ступила на снагу 5. августа и важи 90 дана од дана ступања на снагу. Дана 31.10.2022. године Влада Републике Србије донела је Уредбу о измени Уредбе о ограничењу висине пелета, којом је продужен рок важења уредбе на још 90 дана, односно до краја јануара 2023. године.

На основу члана 19. Закона о спољнотрговинском пословању („Службени гласник РС“ бр. 36/09, 36/11, 88/11, 89/15) Влада Републике Србије је 05. августа 2022. године донела **Одлуку о привременој забрани извоза одређених дрвних сортимената од битне важности за Републику Србију** ("Сл. гласник РС", бр. 87/2022, 99/2022, 121/2022 и 133/2022). Одлука је донета у циљу спречавања критичне несташице, односно ублажавања последице несташице услед повећаног извоза и потребе становништва за повећаним снабдевањем проузрокованим кризом на светском тржишту енергената.

Дана 01.12.2022. године Влада је донела **Одлуку о измени Одлуке о привременој забрани извоза одређених дрвних сортимената**. Овом одлуком је извршена измена у Одлуци о привременој забрани извоза одређених дрвних сортимената од битне важности за Републику Србију, која је у примени од 5. августа 2022. године. Изменом су брисане две тарифне ознаке: 4401 22 10 00 за иверје и сличне честице, од нечетинарског дрвета, од еукалиптуса и 4401 31 00 00 за пиљевину, отпатке и остатке од дрвета, агломерисане у облике, брикете, пелете или сличне облике - пелете од дрвета. Одлука је објављена у "Сл. гласнику РС", бр. 133/2022 од 1. децембра 2022. године.

Одлуком о привременом ограничењу извоза пелета од дрвета („Службени гласник РС 133/2022), утврђена је квота за извоз пелета од дрвета из тарифне ознаке 4401 31 00 00 Царинске тарифе са наименовањем “пиљевина, отпаци и остаци од дрвета, агломерисани у облике, брикете, пелете или сличне облике: пелете од дрвета”, пореклом из Републике Србије, у количини од 24.000 т, као и ближи услови за расподелу квоте до 31. јануара 2023. године. На овај начин је омогућено да се извозе наведене количине пелета од дрвета, које су биле на привременој забрани у складу са Одлуком о привременој забрани извоза одређених дрвних сортимената од битне важности за Републику Србију (“Сл. гласник РС”, бр. 87/2022, 99/2022 и 121/2022) у периоду важења те одлуке. Одлука је објављена у "Сл.

гласнику РС", бр. 133/2022 од 1. децембра 2022. године, ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у "Сл. гласнику РС", а примењује се до 31. јануара 2023. године.

Стандарди квалитета пелета

Поред општих прописа и наведених одлука, којима је привремено регулисано тржиште прометовања, од значаја је споменути да постоји регулатива која се тиче одређених **стандарда**⁶ којима је прописан квалитет одређених перформанси пелета али и стандарди који се тичу квалитета котлова и ложишта.

Технологија производње пелета треба да испуни основне услове квалитета производа као што су отпорност на ломљење и труљење при складиштењу и транспорту. Од стране многих европских земаља у којима је потрошња пелета значајна, усвојени су врло детаљни стандарди по питању квалитета пелета (првенствено у Шведској, Немачкој и Аустрији). Пелети се могу производити од чистог дрвета али и са адитивима, па морају задовољити захтеве по питању максималног садржаја штетних материја. Пелети треба да имају декларацију са спецификацијом тестираних карактеристика и измереним вредностима основних особина.

Основни начин искоришћења пелета за производњу топлотне енергије је сагоревање у котловима и ложиштима. С тим у вези произведени котлови, морају да задовољавају стандарде по питању безбедности и ефикасности прописане домаћим стандардима

Према јавно доступним подацима, на сајтовима произвођача пелета у Републици Србији као и значајним произвођачима пелета у другим европским земљама, може се уочити да поједини произвођачи имају сертификате према којима су усклађени са европским стандардима и у складу са тим сертификовани у одређеним категоријама. Сертификацију квалитета дрвених пелета спроводи независно тело – Европски савет за пелет (European Pellet Council). Европски савет за пелет (EPC) управља програмом ENplus и издаје лиценце⁷. Сертификација квалитета је важна јер тиме могу доказати да произвођачи пелета могу да испуне захтеве за производњу топлотне енергије и да се добро понашају у пећима и котловима. ENplus и CANplus су најпознатији програми сертификације квалитета дрвених пелета. Укупна производња сертификованог ENplus пелета је 2020. износила 12 милиона тона годишње односно 13 милиона тона у 2022. години. ENplus сертификација сада чини 80% пелета који се продаје у европском сектору грејања. Стандард укључује класе квалитета А1 и А2. Класа А1 је врхунски квалитет који се користи у приватним кућним котловима или пећима. А1 пелети производе најмању количину пепела и испуњавају највише захтеве. Класа А2 се користи у већим инсталацијама и производи више пепела. Индустијски пелети се не називају ENplus, али могу бити сертификовани као „EN B“.

ENplus је класификовао дрвене пелете у А1, А2 и Б3 степена на основу њиховог садржаја пепела, запреминске масе, садржаја влаге, механичке издржљивости, дужине пелета и садржаја ситних честица. На интернет страници Европског удружења за пелет може се у сваком тренутку прегледати листа сертификованих произвођача пелета, по земљама, којима је лиценца активна али и којима је лиценца суспендована или прекинута.

⁶ У складу са одредбама Закона о стандардизацији ("Службени гласник РС", бр. 36/09 и 46/15) стандард је техничка спецификација коју је донело национално тело за стандардизацију за виšekратну или сталну употребу са којом усаглашеност производа, процеса и услуга није обавезна.

⁷ <https://epc.bioenergyeurope.org/enplus/>

Тренутним увидом на сајт⁸, у Републици Србији су следећа друштва сертифицивана активном лиценцом:

Табела 1 -Сертифицивани произвођачи пелета у Србији, са активном лиценцом

Назив друштва	Место	Квалитет пелета
Bioenergy Point d.o.o.	Бољевац	A1
Crown Forest d.o.o.	Ивањица	A2
Eko Step Pellet d.o.o.	Петровац на Млави	A2
FN NUMANOVIC SNS d.o.o.	Нови Пазар	A2
Gir doo ADRANI	Краљево	A1
HOLZ-TIM d.o.o. Ivanjica	Пожега	A2
Miraja Export-Import D.o.o.	Краљево	A1
Sparrow d.o.o.	Варварин	A2
Star Jela doo	Пријеполје	A2

Извор: Удружење произвођача пелета ENplus

Осим произвођача пелета, Европски савет за пелет сертифициује и предузећа за трговину пелетом и пружаоце услуга у сектору пелета. Прегледом базе података на сајту наведеног удружења, тренутно ниједно друштво из Републике Србије није сертифицивано за трговину пелетом.

Релевантни прави оквир предметног сектора у највећој мери је уређен стандардима квалитета, који су усклађени са европским стандардима, што даје компаративну предност произвођачима који су сертифицивали произведени пелет, јер пружа сигурност купцима пелета да је квалитет стандардизован. Ово је посебно значајно јер пелет може да се производи од различитих врста дрвета, без или са адитивима у зависности од техничких карактеристика дрвета од кога се производи, па самим тим и карактеристике финалног производа могу варирати у квалитету и перформансама. Сертификација стандарда обезбеђује квалитет дрвених пелета гарантујући га у целом ланцу снабдевања од производње до испоруке крајњем кориснику на домаћем односно иностраном тржишту, па се у том смислу сматра пожељном са аспекта потрошача и сигурно да ће компаније које су сертифициовале пелет имати значајно бољу препознатљивост и пласман на тржишту.

3. КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРОИЗВОДА

Пелет је обновљиво биогориво, високе калоријске вредности, које се добија прерадом дрвених отпадака, односно струготине и пиљевине које остају након обраде дрвета. У процесу добијања пелета дрвни остаци се прво уситњавају и мељу, а затим им се смањује влажност сушењем и пресују се уз помоћ пресе. Уситњени комадићи дрвета убацују се у пелетирку, машину за производњу пелета. Под високом температуром и притиском материјал ослобађа **лигнин**, природан састојак дрвета, који функционише као везивно ткиво. Уз помоћ лигнина пелет се формира у препознатљиве комадиће.

Пелет је цилиндричног облика, пречника од 4 до 12mm, а дужине од 10 до 30mm. То га чини једноставним за паковање и транспорт, као и за пуњење ложишта пећи. Једно домаћинство током грејне сезоне потроши у просеку од 5 до 6 тона пелета.

⁸ <https://enplus-pellets.eu/en-in/certifications-en-in/producer-en-in.html>

За производњу пелета користе се дрвни отпацци храста, јасена, граба, јеле, тополе, а најбоља је буква. У пелет добијен од букве не додају се никаква хемијска средства, јер лигнин из букве сам формира пелет.

Употреба пелета као огревног материјала за домаћинства и индустрију носи бројне предности из више разлога. Пелет је гориво које задовољава еколошке стандарде. Не промовише крчење шума пошто се за прављење пелета користе дрвени остаци, а не трупци или велике гране. Еколошки је прихватљив, јер сагоревање пелета производи исту количину CO₂ коју је дрво користило током свог животног века. За разлику од горива која се праве од нафте и уља, пелет није токсичан ни по људе, ни по околину. Искористивост пелета је 90%, док се остале сировине за ложење, као што су угаљ и дрва искориштавају максимално 70%. Уједначена горивост која пружа константну топлотну енергију. Ложење на пелет не захтева класичне оцаке, јер није потребно да постоји „дуг“ који ће повући дим. Дим настао ложењем пелета може излазити и кроз најобичнију цев. Ложење на пелет може се вршити у потпуно аутоматизованим котловима, који сами досипају потребну количину пелета, за разлику од осталих сировина које захтевају присуство људског фактора. Транспорт пелета је једноставан, јер заузима најмање простора за складиштење, у односу на друга горива, као што су угаљ или дрва.

4. ЕВРОПСКО ТРЖИШТЕ ПЕЛЕТА⁹

Дрвени пелети су одрживо решење које доприноси климатским и енергетским циљевима ЕУ. Главна сировина за производњу пелета су дрвни остаци, попут пиљевине, и као такви представљају прави пример ефикасности ресурса и кружности. У 2021. години, ЕУ је остала глобални лидер у производњи дрвених пелета – праћена САД и Канадом – достигавши производњу од скоро 20 милиона тона, што представља око 48% глобалне производње. У 2021. европски производни капацитет је повећан за 6,2 %, а производња за 8,9 % у односу на претходну годину.

У 2021. години потрошња пелета у ЕУ достигла је 24,5 милиона тона, што је пораст од 18% у односу на претходну годину. Стамбени и комерцијални сектори чине 66,1% европске потрошње пелета, док индустрија преосталих 33,9%. Ситуација се разликује од земље до земље. Индустријска потрошња (за електричну енергију) је главни потрошач пелета у Холандији и Данској. У Италији, Немачкој и Француској сектор грејања стамбених објеката је главни потрошач дрвених пелета. Употреба пелета за грејање присутна је у целој Европи, а нова тржишта – попут пољског – показала су огромне стопе раста у 2021. години.

Кључни фактор све веће популарности дрвених пелета је њихова економска конкурентност у поређењу са другим енергентима: природним гасом, струјом, нафтом. Крајем 2021. цене индустријских дрвених пелета биле су ниже од цене угља, што је потенцијално представљало преокрет за индустрије које су се традиционално ослањале на чврста фосилна горива за производњу енергије. Међутим, растуће цене енергије такође утичу на сектор пелета, утичући на цене пелета, тренд који се интензивирао 2022. године и због повећања његове потражње.

У 2021. години, око 14,2 милиона тона пелета је сертифицивано по систему у 47 земаља широм света. Европа води трку за сертификацију, имајући највећи број сертифициваних

⁹ <https://bioenergyeurope.org/article/389-sr-22-pellets.html>

произвођача и количину сертифицираних пелета, а ENplus® је на путу да постане глобални стандард за индустрију пелет.

Након кризе Covid-19, на коју је сектор дрвених пелета показао изузетну отпорност, Европа је ушла у турбулентно време са почетком енергетске кризе у другој половини 2021. На сектор пелета негативно утичу различити извори: повећани трошкови производње (првенствено електричне енергије), несташица сировина због успоравања пиланске индустрије и затегнутости тржишта због повећане потражње за пелетом, али и због мање понуде након санкција ЕУ Русији и Белорусији 2022. године. Цене пелета су остале много стабилније у поређењу са струјом и природним гасом, али цене пелета у 2022. – као и свих енергената – достижу рекордне нивое. Ипак, дрвени пелети остају конкурентни у поређењу са скоро свим другим енергентима и могли би постати још атрактивнији уз низ циљаних мера (нпр. смањење ПДВ-а, у складу са оним што важи за друге изворе енергије). Још увек постоји значајан потенцијал за даље ширење одрживе производње дрвених пелета, како широм света тако и у Европи, али баријере за инвестиције и логистику морају бити превазиђене, док је потребно донети стабилне и омогућавајуће оквире политике.

Дрвени пелети, заједно са другим одрживим изворима биомасе, већ су доказано и исплативо обновљиво решење и могу успешно допринети декарбонизацији сектора грејања. Националне иницијативе – као што су укидање лож уља у Аустрији и Француској – и индустријски успешни случајеви показују како дрвени пелети могу бити критични део новог енергетског система у настајању.

Предмети Европске комисије у сектору пелета

Релеватно тржиште: Предмет Европске комисије број COMP/M. 7185 Agroenergy/Neova pellets/JV od 15/05/2014, од интереса је за предметни сектор нарочито због дефиниције релеватног тржишта. Европска комисија је пошла од навода странака да дрвени пелети чине тржиште које се разликује од других врста биогорива, као што су дрвени прах и дрвени брикети, док даља сегментација према одређеним карактеристикама, као што су величина, енергетски садржај или квалитет (индустријски или стамбени) није од значаја за дефиницију тржишта. Комисија никада пре није детаљно анализирала тржиште за производњу дрвених пелета. Анализа тржишта је потврдила да већина купаца не види дрвне пелете као упоредиве са другим врстама дрвних горива због техничких карактеристика, као што су садржај влаге у различитим врстама горива и чињеницу да су дрвени пелети погоднији у погледу складиштења и погоднији за аутоматизоване машине (пећи). Истраживање тржишта показало је да различите врсте горива захтевају различите типове горионика јер горионици обично нису способни за обраду различите врсте дрвних горива. Чак и ако би дрвени брикети теоретски могли да се користе у одређеној мери у истим горионикима као и дрвени пелети, испитаници у истраживању тржишта су описали ово као веома неуобичајено и ограничено на индустријске горионике.

Даље се наводи да већина испитаника не би размишљала о преласку са коришћење дрвених пелета на друге производе од дрвета у случају мале али дуготрајне промене релативне цене пелета. Испитаници у истраживању тржишта су потврдили да би хипотетички прелазак са дрвених пелета на друге врсте рафинисаних дрвних горива захтевали значајна улагања и време. Ово потврђује и чињеница да се велика већина испитаника у истраживању тржишта није преорјентисала на друга горива раније. Штавише, конкуренти су потврдили да чак и ако преорјентишу производњу дрвених пелета на друга дрвна горива то би било технички сложено јер би захтевало значајно

време, више од једне године, и релевантне инвестиције које већина конкурената доживљава као превисоке и неисплативе. То потврђује и чињеница да нико од испитаника у истраживању тржишта није променио њихову производњу у прошлости.

Тржишно истраживање је у великој мери потврдило да продаја великим купцима и продаја средњим купцима нису упоредиви јер су уговорни услови (као што су обавеза куповине одређених количина, начин испоруке, величина стандардне испоруке, услови испоруке) различити па је констатовано да постоје индиције да продаја великим купцима, средњим купцима и малим купцима могу чинити различита тржишта производа.

Комисија је у наведеном предмету размотрила алтернативно сегментирање у погледу канала продаје. Ипак закључено је да конкуренти имају тенденцију да класификују своје купце према величини горионика или према величини паковања пре него према каналу продаје.

Ипак, наведена трансакција није изазивала забринутост за конкуренцију под било којом прихватљивом дефиницијом тржишта, те је прецизна дефиниција тржишта производа остављена отворена.

Картел произвођача пелета у Аустрији: Аустријско тело за заштиту конкуренције је у периоду од 18. до 20.10.2022. године извршило ненајављене увиђаје у неколико привредних друштава за производњу пелета и једним удружењем због сумње да су склопили рестриктивни споразум у циљу спровођења одлука удружења предузетника у продаји пелета.

Поступак је покренут због сумње да је привредно друштво која се бави производњом и продајом дрвеног пелета, повезано са удружењем за промоцију система грејања на пелет, чији је члан, и да су склопили такве уговоре са овим удружењем или његовим другим члановима (произвођачима и трговцима пелета) у циљу одређивања продајне цене и ограничавања односно контроле продаје.

Ова сумња је полазила од притужби потрошача из различитих савезних држава због предугих рокова за испоруку пелета због наводних уских грла у испоруци, капацитету и складиштењу. Према информацијама објављеним на почетној страници удружења цена пелета се више него удвостручила у периоду од августа 2021. до августа 2022. То се не може објаснити ни кретањем цена на енергетским тржиштима, нити растом економских трошкова. Није уочен неуобичајен пораст извоза пелета, док увоз из Русије и Украјине није имао пресудну улогу на аустријском тржишту пелета. У предмету се кренуло од претпоставке да је повећање цена узроковано координисаним задржавањем пелета од стране добављача, а самим тим и злоупотребом тржишта на страни понуде.

Индикације намештања цена такође произилазе из информација које је дао интерни узбуњивач, који је обавестио тело о информацијама које је имао да је цене одредило удружење. Према речима „узбуњивача”, складишта разних провајдера у Тиролу су добро снабдевена и поскупљење није због уских грла или опште инфлације, већ због гомилања пелета у циљу максимизације профита.

У фебруару месецу 2023. године Врховни суд је одбио жалбу на налог за покретање ненајављених увиђаја, поступак је настављен и тренутно је у току.

5. КАРАКТЕРИСТИКЕ ТРАЖЊЕ ЗА УСЛУГОМ ГРЕЈАЊА У ДОМАЋИНСТВИМА У СРБИЈИ

Дрвени пелети се у индустрији могу користити као улазна сировина за термоелектране, док се у домаћинствима користи за грејање и то помоћу пећи са двоструким сагоревањем или у индустријским котловима или другој опреми.¹⁰

Према подацима Удружења топлана Србије из 2020. године, од укупног броја домаћинстава у Србији - око 2.500.000, на даљински систем грејања је прикључено 25% домаћинстава (625.000 домаћинстава) док се највећи део становника греје на дрва - 34% (850.000 домаћинстава), затим 20% на електричну енергију (500.000 домаћинстава), угља користи 10% (250.000) а 9-10% (око 230.000) домаћинстава је индивидуално прикључено на природни гас.¹¹

Према подацима ПКС -Удружење за енергетику и енергетско рударство, у 2020. години се у Србији на дрвна горива греје 1,2 милиона домаћинстава од чега око 110.000 домаћинстава на дрвени пелет.

Нешто су другачији подаци РЗС, које је према истраживању објављеном у документу „Потрошња енергије у домаћинствима у Републици Србији у 2020. години“ наведено је да се према процентуалном учешћу у домаћинствима према врсти енергената које користе, пелет учествује са 2,4% у укупном броју домаћинстава, што износи око 60.000 домаћинстава, док се највећи део домаћинстава (45,6% или 1.140.000) греје на огревно дрво, затим 21% (525.000) је прикључено на систем даљинског грејања, 14,6% (365.000 домаћинствима) на електричну енергију, гас 10% (250.000), угља 4,6% (115.000) и остали значајно мање.

Према подацима Агенције за енергетику Републике Србије, за грејање просечно изолованог стамбеног простора од 60 m² на 20°C у току 16 сати дневно у целом стану, 180 дана у грејној сезони, потребна је енергија од око 9.000 kWh (150 kWh/m² је просечна процењена потрошња за грејање у Србији). Годишњи трошкови обезбеђења ове количине енергије из различитих извора зависе од ефикасности пећи и цене енергије. Према званично објављеним подацима Агенције, који се објављују у октобру за наредну грејну сезону, у посматраном периоду је годишњи трошак процењен на следеће суме:

Табела 2 - Трошкови енергије за грејање стамбеног простора

¹⁰ <https://balkangreenenergynews.com/rs/rumunija-prebacuje-termoelektране-sa-uglja-na-pelet/>

Влада Румуније и компанија Arbaflame потписали су писмо о намерама за пребацивање румунских термоелектрана са угља на специјални пелет Arbacore, који производи ова норвешка компанија.

¹¹ https://www.toplanesrbije.org.rs/uploads/ck_editor/files/Godisnji%20izvestaj%20pdf%202020%20final.pdf

Грејна сезона			2019/2020		2020/2021		2021/2022		2022/2023	
Енергент	ефикасност пећи,%	годишња количина	јединична цена	годишњи трошак, дин	јединична цена	годишњи трошак, дин	јединична цена	годишњи трошак, дин	јединична цена	годишњи трошак, дин
Дрво, јефтиније	65	8,2 m ³	4.650 din/m ³	38.300	4.650 din/m ³	38.300	5.150 din/m ³	42.400	7.650 din/m ³	63.000
Дрво, скупле	55	9,7 m ³	6.350 din/m ³	61.800	6.350 din/m ³	61.800	7.050 din/m ³	68.600	10.700 din/m ³	104.200
Пелет (дрво)	80	2,5 t	23.850 din/t	60.400	23.250 din/t	58.800	28.350 din/t	72.800	38.000 din/t	96.200
Угаљ сирови лигнит	55	6,4 t	8.100 din/t	51.900	8.100 din/t	51.900	8.100 din/t	51.900		
Угаљ Вреоци сушени	55	3,4 t	14.200 din/t	48.600	14.200 din/t	48.600	14.500 din/t	49.700	21.000 din/t	71.900
Угаљ Бановићи	55	3,2 t	14.700 din/t	47.600	14.700 din/t	47.600	15.200 din/t	49.200	24.000 din/t	77.700
Природни гас	90	1.080 m ³	38,9 din/m ³	42.000	39,1 din/m ³	42.300	39,0 din/m ³	42.100	42,1 din/m ³	45.500
Пропан бутан	85	829 kg	152,6 din/kg	126.500	146,9 din/kg	121.700	161,4 din/kg	133.800	201,4 din/kg	166.900
Лож уље	80	1.149 lit	104,4 din/lit	120.000	73,8 din/lit	84.800	113,5 din/lit	130.300	164,1 din/lit	188.500
Ел. енергија ТА (пумпне само ноћу)	91	9.900 kWh		47.800		49.800		55.900		64.400
Ел. енергија ТА (допуњавање дану)	93	9.720 kWh		68.800		71.600		78.300		88.500
Ел. енергија - грејна тела и котлови	100	9.000 kWh		127.900		133.000		141.500		155.800

Извор: Агенција за енергетику Републике Србије, „Трошкови енергије за грејање стамбеног простора, грејна сезона 2019/2020, 2020/2021, 2021/2022, 2022/2023“

Како је Агенција навела у својим извештајима, наведени износи обухватају само трошкове набавке енергије, односно горива, а не обухватају инвестиционе трошкове (нпр. набавку пећи и уградњу инсталација централног грејања) и трошкове периодичних прегледа и одржавања.

Најниже трошкове грејања за наведене услове имала су друштва која се греју на природни гас и грејање коришћењем дрва у подручјима Србије у којима се оно могло набавити по нижим ценама, док су највеће трошкове енергије за грејање имала домаћинства која користе електричну енергију директно у грејним телима и котловима за етажно грејање, пропан бутан гас и лож уље.

Домаћинствима који се греју на пелет, ако се сагорева у ефикаснијим пећима конструисаним за ово гориво, годишњи трошкови грејања износили су око 60 хиљада динара до 2021. године односно 72 хиљаде у грејној сезони 2021/2022 и 96 хиљада динара у сезони 2022/2023.

У односу на целокупно посматрани период 2020-2022 порасле су цене свих енергената. Највише су порасле цене грејања на дрва 65-69%, затим на сушени угаљ 63% и пелет за 59%. Најмање су порасли трошкови грејања на електричну енергију 22-35%, пропан бутан за 32% а убедљиво најмањи раст је имао природни гас који је поскупео за свега 8% у поређењу са сезоном 2019/2020.

Највеће промене цена енергената на тржишту су се десиле у сезони 2022/2023 када су енергенти просечно поскупели за 32% у односу на претходну грејну сезону. Имајући у виду наведено, фокус истраживања биће анализа промена и фактора који су довели до раста цена пелета у 2022. години у поређењу са претходним годинама.

6. ТРЖИШТЕ НАБАВКЕ СИРОВИНА ЗА ПРОИЗВОДЊУ ПЕЛЕТА

Као сировина за производњу пелета највећа количина представља дрвни остатак који долази из сече дрвета у шуми и из пилања¹². Најисплативије и најекономичније је када је фабрика пелета унутар предузећа за прераду дрвета и када су потребе за сировином задовољене расположивим дрвним отпадом из тог предузећа. У случају да друштво које се бави производњом пелета нема сопствену прераду дрвета, те уколико не користи сировину

¹² Студија оправданости коришћења дрвног отпада у Србији, Energy Saving Group у сарадњи са USAID http://sume.unecopn.org/Studijaopravdanosti_korisčenja_drvnog_otpada_u_Srbiji.pdf

из сопствених извора, као нуспроизвод из дрвне прераде, онда се сировином за производњу пелета снабдева из спољних извора. Сировине за производњу дрвених пелета могу бити директно из шуме или са неке од пилана. Када произвођачи пелета нису у близини предузећа за прераду дрвета, а своју производњу заснивају на сировини која треба да буде прикупљена у шуми или доведена из неког удаљеног предузећа за прераду дрвета, онда је веома важно решити проблем **поузданости снабдевања сировином**.

Укупна површина земљишта под шумом у Републици Србији износи 2.261.386 ha. **У државном сектору је 976.302 ha, што износи око 43% од укупног земљишта под шумом, а преосталих 57% површине земљишта под шумом налази се у приватном сектору.** Посечена бруто запремина дрвета у шумама у 2021. години већа је него 2020. године и износи 3.335 хиљада m³. У државном сектору посечена је запремина дрвета од 2.594 хиљада m³, знатно више него у приватном сектору, што износи око 78% од укупно посечене запремине дрвета¹³. Према подацима ЈП Србијашуме, шуме сопственика (приватне шуме) у Републици Србији на делу територије који је у надлежности ЈП Србијашуме простиру се на 1.223.875 ha. Према Закону о шумама, приватним шумама које су у власништву физичких лица се газдује на основу плана развоја шумске области и програма газдовања шумама. Претрагом јавно доступних података, дошло се до података о само два удружења власника приватних шума и то: Регионална асоцијација власника приватних шума РАШ Оморика (основана 2020. године као неформална мрежа локалних удружења УВПШ Бор из Ужица, УВПШ Заовине из Бајине Баште и УВПШ Алба из Прибоја, које су окупљале више од 100 власника приватних шума у ове три локалне самоуправе) и Удружење власника приватних шума "Шумска заједница" из Беочина. На основу података добијених од учесника на тржишту, може се закључити да су главни учесници на узводном делу тржишта сировине за производњу пелета два јавна предузећа која су **на страни понуде**. Државним шумама у Војводини управља Јавно предузеће Војводинашуме док у осталом делу Србије државним шумама управља Јавно предузеће Србијашуме. Приватни део шума јесте већи у односу на део земљишта у државном власништву и у том смислу представља значајан потенцијал као извор снабдевања сировином за производњу пелета.

Посматрајући тржиште набавке низводно, на страни тражње за дрвном сировином - налазе се произвођачи пелета. Готово сви анкетирани произвођачи пелета, приликом одговора на питање у вези са проблемима на тржишту производње пелета, изјавили су да су проблеми настали због проблема са набавком сировине. Имајући у виду да је значајан део шума у надлежности наведених јавних предузећа, који имају важну улогу у ланцу од прикупљања дрвених остатака до производње пелета, упућен је захтев за доставу података ЈП Србијашуме и ЈП Војводинашуме. Од друштава је захтевано да доставе податке о модалитетима продаје, њиховој фреквентности, начинима уговарања продаје, купцима дрвених сортимената ради даље прераде у дрвни пелет, разлозима застоја у реализацији уговора са купцима – произвођачима пелета, као и генерално потешкоћа у одговорању на захтеве купаца као и сопственом виђењу евентуалних проблема који могу утицати на развој конкуренције на тржишту производње пелета са посебним освртом на део тржишта који се тиче набавке и продаје сировине за производњу пелета.

Према јавно доступним подацима ЈП Србијашума, једном годишње уговара испоруку дрва и дрвених остатака из својих шума. Цена сваког производа из шуме насталог сечом дрвета у шуми са укљученим трошковима прикупљања и транспорта до шумског пута, одређују

¹³ Статистички годишњак РС 2022, Републички завод за статистику, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20222055.pdf>

јавна предузећа сваке године својим ценовницима. Продаја просторног дрвета (огревно дрво, целулозно и дрво за дрвене плоче) врши се на два начина: уговарањем продаје као и путем лицитација, што је потврђено и анализом.

Према информацијама достављеним од стране ЈП Србијашуме, процес уговарања продаје дрвних сортимената спроводи се на више начина. У зависности од начина производње (у које спадају: самоизрада, услужна и властита производња), одређују се места продаје (паритет испоруке) дрвних сортимената. Услужна и властита производња дефинишу место продаје „на шумском путу“ док самоизрада дефинише место продаје „на пању“. Дрвни сортименти који се продају на паритету „шумски пут“ продају се у складу са условима и начинима продаје који су дефинисани Јавним позивом који се објављује на сајту ЈП Србијашуме и у складу са истим се потписима Уговори о продаји дрвних сортимената (огревног дрвета, целулозног дрвета и дрвета за дрвене плоче). Дрвни сортименти који се продају на паритету „на пању“ и „поред пања“ се продају путем лицитационе продаје. Тенденције ЈП Србијашуме су, према њиховим речима, да највећи део продаје дрвних сортимената одреде на паритету „шумски пут“ међутим неки објекти се предлажу за продају „на пању“ због лоше приступачности објекта, недостатка камионских путева, окружености приватним парцелама, тањим стаблима, малог учешћа техничког дрвета, незаинтересованости извођача радова за рад у објектима као и због могућности снабдевања локалног становништва огревним дрветом.

У документу „Смернице за избор купаца“ ЈП Војводинашуме предвиђа склапање уговора са купцима у децембру и јануару месецу за период 01.01-31.12 наредне године. Уговори се склапају за око 70% количина планираних за продају у предстојећој години, због чињенице да је тражња далеко већа од понуде. Остатак је на слободној понуди свим купцима путем лицитационе продаје, као и купцима и локалном становништву који немају закључен уговор, где се предност у куповини остварује авансним уплатама да би се сваком од потенцијалних купаца пружио прилика за куповину неопходне сировине. Избор купаца се врши на основу одређених критеријума, који полазе од захтева и потреба купаца исказаних у анкети која се доставља купцима на крају сваке године и низа параметара везаних за сваког купца (као што су статус рачуна код НБС, временско трајање пословног односа, бонитет, ликвидност и солвентност купца, редовност у измиривању својих обавеза у претходним годинама). Због чињенице да је тражња за дрвним сортиментима вишеструко премашује годишњу производњу предузећа која је ограничена Основама газдовања шумама и Годишњим програмом пословања (које усваја покрајинска Влада), свим купцима се приликом потписивања годишњих уговора посебно скреће пажња да су уговорене количине коначне и да се приликом набавке сировине не могу ослонити само на ЈП Војводинашуме, већ да разлику у захтеваним количинама потраже код конкурената.

6.1. ПРОБЛЕМИ НА ТРЖИШТУ НАБАВКЕ СИРОВИНЕ ЗА ПРОИЗВОДЊУ ПЕЛЕТА

Имајући у виду да је од стране анкетираних учесника на тржишту производње пелета, као један од највећих проблема на тржишту производње пелета наведен управо проблем са набавком сировина за производњу пелета, и застојем у реализацији уговора са купцима – произвођачима пелета, Комисија је ЈП Србијашуме и ЈП Војводина шуме упутила питање у вези са сопственим виђењем проблема који су у 2022. години настали на тржишту набавке сировина као и сопственим виђењем проблема за које сматрају да утичу или могу да утичу на развој конкуренције на тржишту производње пелета са посебним освртом на тржиште набавке сировина за производњу.

Друштво ЈП Војводинашуме је у свом одговору на захтев Комисије, одговорило да у 2022. години није било битних застоја у реализацији уговора генерално, самим тим ни у реализацији уговора са произвођачима пелета имајући у виду да се суштински ниједан од великих произвођача пелета не ослања на ЈП Војводинашуме као сировинску базу јер су на њих упућени, пре свега, прерађивачи који као сировину користе тополу. Наведено је да купци ЈП Војводинашуме, нису у обавези да их обавештавају за које намене тачно користе дрвне сортименте као и да је једини дрвни сортимент који ЈП Војводинашуме има у понуди а који се доминантно користи у производњи пелета је „вишеметарско огревно дрво тврдих лишћара али притом немају сазнања да ли је и ако јесте, колико део од преузете количине вишеметарског огревног дрвета употребљен за производњу пелета.

Сумирани проблеми на овом тржишту, према одговору друштва ЈП Војводинашуме, огледају се пре свега у несразмери између велике и растуће потражње за сировином, са једне стране и ограниченом сировинском базом са друге стране.

ЈП Србијашуме, је у свом одговору на захтев Комисије да образложи поремећаје на тржишту, навело следеће: “Енергетска криза у 2022. години је, због рата у Украјини, проузроковала високу цену пелета у Европи, па услед наглог пораста цене пелета и све веће потражње, како у свету, тако и у Републици Србији, произвођачи пелета су, повећавајући тражњу за дрветом, повећали цену плаћања улазних инпута (огревног дрвета), што је довело до значајног поскупљења огревног дрвета у приватним шумама. Овај тренд повећања цена огревног дрвета у приватним шумама се одразио на повећање цена послова у шумарству (сече, израде и привлачења дрвних сортимената) а како је већ и од раније видљив недостатак радне снаге која обавља послове у шумарству, ЈП Србијашуме се сусрело са све мањим одзивом фирми које су достављале понуде за вршење услуге сече, израде и привлачења, по основу јавних позива за учешће на тендерима за пословну 2022. годину. Имајући у виду да ЈП Србијашуме највећи део своје производње реализује путем „услугне производње“ односно по основу спроведених поступака јавне набавке, на којима је била слаба заинтересованост потенцијалних пружалаца услуга, приступило се новом моделу организације производње у делатностима коришћења шума, односно промени места продаје са „шумског пута“ на продају дрвних сортимената „на пању“ (самоизрада) како би се уговорена роба купцима - произвођачима пелета ставила на располагање.“

У делу питања које се тиче генералних проблема који имају или могу имати утицај на развој конкуренције на тржишту производње пелета са посебним освртом на део тржишта који се тиче набавке и продаје сировине за производњу пелета, ЈП Србијашуме напомиње следеће: „Приметан је раст броја новоотворених предузећа који се баве производњом пелета, као и значајно повећање производних капацитета већ постојећих предузећа које се огледа у инсталацији нових додатних преса са већим капацитетима који се користе у производњи пелета. С обзиром на широку примену огревног дрвета као производа шумарства, које осим за производњу дрвног пелета и брикета има приоритетну функцију у снабдевању становништва које користи чврста горива током грејне сезоне за загревање својих домаћинстава, затим у производњи сечке која се користи у градским топланама за добијање топлотне енергије, производњи цепаног огрева, производњи плоча, у постројењима за производњу електричне и топлотне енергије, производњи целулозе и итд., дошло је до велике конкуренције, где се за исти производ бори неколико различитих потрошача. Овакав тренд повећања учешћа огревног дрвета у различитим делатностима довео је до повећане потражње и конкуренције, те до немогућности да се задовоље целокупне потребе свих субјеката у потпуности, па је ЈП „Србијашуме“ као друштвено одговорно предузеће уложило максималне напоре како би задржао оптимални однос између потреба дрвне индустрије и потреба грађанства за дрвном биомасом, јер се

целокупна годишња расположива дрвна биомаса (огревно дрво) распоређује између индустријских предузећа и грађанства. Из свега претходно наведеног произилази да је повећана конкуренција на тржишту производње пелета у претходних неколико година довела до одређених поремећаја у снабдевању како индустрије, тако и грађанства. У циљу превазилажења овакве ситуације потребна је боља информисаност, едукација, као и узајамна сарадња између свих релевантних субјеката на тржишту како би се у што већој мери и што је још битније, на време предочили сви потенцијални проблеми који су настали или могу настати у случају да се настави тренд повећања производних капацитета и инсталирање нових производних капацитета у области која се односи на производњу пелета (отежано снабдевање, недостатак сировине, предимензионисани капацитети, неисплативост инвестиција итд.). Такође, важно је нагласити да потребе за огревним дрветом у Србији превазилазе производне могућности ЈП „Србијашуме“, те се стога произвођачи пелета и осталих грана индустрије које користе огревно дрво као сировину, осим ЈП „Србијашуме“, на које се фокусирају због јефтине сировине, морају оријентисати и ка приватним шумама и осталим јавним предузећима за газдовање шумама и националним парковима, како би се мрежа снабдевања огревним дрветом проширила и на тај начин умањила конкуренција за истим. У вези са претходно наведеним треба истаћи да проблеми који су присутни у приватним шумама, као и потенцијал дрвета у истим није довољно искоришћен за производњу сировина у енергетском сектору, те решење проблематике приватних шума захтева додатно ангажовање државног апарата.“

Описани наводи потврђени су конкретним подацима које је ЈП Србијашуме доставило о реализацији уговора са купцима који купују дрвне сортименте ради даље прераде у дрвни пелет, за посматрани период. У складу са достављеним табелама, сачињен је преглед у коме се могу видети уговорене и реализоване количине по уговорима и по моделима продаје – на камионском путу и на пању као и вредност преузетих количина по оба модела. Вредност преузетих количина јесте количина која је реализована по основу уговора, независно од разлога одступања од уговорене количине.

Табела 3 - Количине и вредност дрвне сировине испоручене пелетарима од стране Србијашума, у м³

ЈП Србијашуме	2020. година	2021. година	2022. година
Уговорена количина на камионском путу	494.342	559.350	767.750
Преузета количина по уговорима на камионском путу	404.937	400.917	336.207
просечно (по уговорима на камионском путу) преузето по купцу	75%	63%	53%
Уговорена количина на пању	24.413	36.290	159.793
Преузета количина по уговорима на пању	27.501	28.715	109.918
просечно(по уговорима на пању) преузето по купцу	101%	82%	79%
Укупно -преузета количина	432.438,22	429.632,00	446.125,00
Вредност преузетих количина по уговорима на камионском путу и пању	2.007.872.625	1.510.657.797	2.180.368.302

Извор: Калкулације на основу достављених података од стране ЈП Србијашуме

Из прегледа може се уочити да проценат реализације уговора по оба модела продаје пада по годинама. Тако је по уговорима о продаји сировине за производњу пелета на камионском путу, реализовано у просеку 75% уговорене количине у 2020. години, а нешто преко 50% у 2022. године, док је проценат реализације уговорених количина виши за количине које се преузимају по уговорима на пању и износи преко 100% у 2020. години и близу 80% у 2022. години.

Према овим подацима, смањују се и укупно реализоване количине по уговорима на камионском путу са 404 хиљаде m^3 на 336 хиљада m^3 док се количине које су реализоване продајом на пању повећавају са 27 хиљада m^3 на близу 110 хиљада m^3 , што је у складу са изјашњењем друштва да се у 2022. години модел продаје променио и променило место продаје са „шумског пута“ на продају дрвних сортимената „на пању“ (самоизрада) услед недостатка радне снаге која обавља послове у шумарству.

Посматрајући агрегатно испоручене количине дрвне сировине пелетарима, од стране ЈП Србијашуме, према достављеним подацима, укупна количина се чак благо увећавала у посматраном периоду и то 3-4%. Тако је у 2021. години испоручено 429.632 m^3 дрвне сировине а наредне, 2022. године, за 16.493 m^3 више, односно 446.125 m^3 дрвне сировине укупно за пелет. Овакав закључак, прилично је неочекиван, ако се узму у обзир изјаве у медијима током 2022. година у вези са проблемима на тржишту набавке сировине за производњу пелета, као и наводе које су касније потврдили и већина произвођача пелета у поступку анализе.

На нивоу посматраног узорка произвођача пелета, ипак, утврђено је смањење испоручених количина сировине од стране ЈП Србијашуме, јер у 2022. години у прегледу друштава којима је испоручена сировина, евидентно да постоје и нека друштва која нису обухваћена узорком произвођача пелета који је сачинила Комисија. Тако је у 2022. години око 30.000 m^3 сировине испоручено друштвима којима није испоручивана у 2020 или 2021. години док је неким друштвима којима је испоручивана највећа количина сировине, значајно смањена испорука, што ће се детаљније приказати у анализи по произвођачима који су анкетирани у анализи.

Наиме, Комисија је упутила питање произвођачима пелета у вези са евентуалним проблемима са производњом пелета, као и прилику да опишу сопствено виђење проблема за које сматрају да су утицали или да могу утицати на развој конкуренције на тржишту производње пелета, као и на тржиштима велепродаје и малопродаје пелета. Том приликом, готово сви анкетирани произвођачи пелета су међу основним разлозима навели управо проблем са набавком сировине за производњу пелета.

Ово су неке од изјава анкетираних учесника на тржишту производње пелета:

„због неиспуњавања уговорне обавезе од стране Србијашума имали смо проблема код мањка сировине и самим тим производњом пелета“,

„основни проблем у вези са производњом пелета је недостатак сировине, предузеће има уговоре са НП Ђердап и ЈП Србијашуме о куповини и продаји дрвета за производњу пелета али нас они снабдевају у просеку 15% у односу на уговорену количину те због тога је читаво пословање доведено у питање“

„...проблем је набавка сировине односно стање на тржишту у набавци дрвета лишћара и дрвета четинира за производњу пелета. ово привредно друштво као произвођач нема закључен основни уговор са ЈП Србијашуме по коме би могло директно да набавља потребну сировину по важећем ценовнику. Због непостојања уговора, привредно друштво је учествовало на лицитацијама са осталим учесницима међу којима се налазе они који нису произвођачи пелета и трговци сировином) код ЈП Србијашуме, па је цена сировине у набавци вишеструко већа од важећег ценовника ЈП Србијашуме. Остале количине купљене од привредних субјеката по ценама које су знатно скупље од цена које би се могле остварити набавком сировине код ЈП Србијашуме по основном уговору. Међу тим

добављачима налазе се и правна лица и предузетници који су код ЈП Србијашуме набавили сировину по основном уговору а нису произвођачи пелета“

„Највећи изазов прошле године била је набавка сировине. Услед недостатка сировине били смо приморани да на слободном тржишту плаћамо високу цену обловине која је достигла максималну цену од 13 динара по килограму, у периоду октобра 2022 када је уједно набављена највећа количина сировине која је искоришћена за прошлогодишњи производни циклус“

„недовољна испорука дрвета од Србијашума и плаћање сировина по троструко већим ценама“

„...проблеми јер нисмо имали довољно сировине за производњу. ЈП Србијашуме није испоштовало потписане уговоре за 2021 ни 2022. годину те смо морали да смањујемо капацитете производње и зато је производња у 2022 знатно мања него пре тога и због тога су трошкови производње знатно већи“

„проблем у вези са недостатком сировине јер је тржиште знатно проширено и сматрамо да је тржиште у Србији довољно пространо за све произвођаче пелета што конкурентност ставља у други план. Осим продаје, на територији Србије, велике су могућности извоза али проблем је мањак сировине“

„конкурентност домаћих произвођача ће зависити највише од доступности робе од стране ЈП Србијашуме по основу уговора о снабдевању на паритету шумски пут. Већа доступност ове робе ће оптимизовати цену коштања и обезбедити већу конкурентност домаћих произвођача у односу на увозни пелет који ће ове године бити присутнији у односу на претходне године јер потиче из земаља које немају развијено домаће тржиште пласмана“.

На основу навода учесника на тржишту производње пелета, може се закључити да је главни проблем произвођачима пелета био недостатак сировине за производњу пелета и неиспуњавање обавеза ЈП Србијашуме по уговорима са произвођачима пелета. Истовремено, анализом испоручених количина ЈП Србијашуме, како је наведено, констатовано је да су укупно преузете количине (количине дрвета преузете на камионском путу и количине преузете на пању) у 2022. години биле за 3,84% више у односу на 2021. годину, као и за 3,17% у односу на 2020. годину.

Значајан пад реализације у односу на уговорене количине је највероватније последица растуће тражње, пре свега због очекиваног раста цена пелета на домаћем и светском тржишту, као и несразмерне разлике између цена сировине набављених од јавних предузећа и из приватних извора, што ће бити детаљније образложено даље у тексту.

6.2. СТРУКТУРА НАБАВКЕ ПО ИЗВОРИМА НАБАВКЕ

Технологија процеса производње пелета дефинише као основне сировине за производњу пелета: **огревно дрво** тврдих лишћара (најчешће букве али и храста) као и дрво смрче, јеле, бора и **нуспроизводе од прераде дрвета**- пиљевину и окорке.

Тржиште набавке сировине за производњу, доступност сировине као и њена близина (због значајних транспортних трошкова) у великој мери дефинише економију производње. Економичност производног циклуса значајно се разликује ако је сировина добијена као нус производ неке друге делатности у области сопствене прераде дрвета или је произвођач сировински завистан од доступности сировине у државним или приватним шумама. Такође, постоји могућност увоза сировине мада је то чешће допунски извор снабдевања, неком другом, преовлађујућем.

У посматраном узорку¹⁴ од 18 произвођача пелета, само један произвођач пелета сировину за производњу пелета набавља искључиво из сопствене производње, као дрвни остатак из индустријске прераде дрвета. Четири произвођача пелета комплементарно набављају из сопствене производње као остатак из прераде и још 4 произвођача пелета делимично праве од дрвних остатака. Три произвођача увозе део сировине за производњу, с тим што код само једног произвођача, тај увоз има значајнији удео у структури набавке. Сировина коју представљају дрвни остаци из индустријске прераде дрвета у укупно набављеним количинама учествују у распону 8-9% а највише су чинили у 2021. години – 12% или око 57 хиљада m³ сировине. Њихов удео као и количине не осцилирају значајније у структури набавке посматраних произвођача.

**Табела 4 – Структура набавке по изворима,
2020-2022. година**

[...]

Извор: Калкулације КЗК на основу достављених података учесника на тржишту

Највеће количине сировине за производњу пелета потичу од дрвних остатака из природе, док је најзначајнији добављач сировине ЈП Србијашуме. Сировина која је набављена од ЈП Србијашуме је у 2020. години учествовала са 78% у укупној набавци, док је у 2022. то учешће било значајно мање – око 56%. За посматрани узорак произвођача, смањује се удео сировине који потиче из ЈП Србијашуме, како количински тако и релативно по уделу у изворима набавке. Од 407 хиљада m³ дрвне сировине које су посматрана друштва набавила за производњу пелета од ЈП Србијашуме у 2020. године, та количина се смањила наредне године на 354 хиљаде m³ односно на 323 хиљаде m³ у 2022. години. То представља смањење од око 20% у набављеним количинама од Србијашума. Наглашавамо да се ови подаци односе на узорак, док је ситуација нешто другачија уколико се посматра укупно преузета количина дрвета за производњу пелета, коју је доставило ЈП Србијашуме, према којима је у 2022. години испоручено више сировине него у претходним годинама односно 446.125 тона у 2022. години наспрам 429.632 у 2021. години односно 432.438 у 2020. години.

Увоз сировине, као извор набавке, чинио је око 7% у 2020-2021 и пада на свега 2% у 2022. години, са три пута мањом увезеном количином.

Ипак, највеће промене у структури набавке анкетираних произвођача, по изворима примећени су код удела приватних шума као извора сировине, које су са свега 7% у 2020. години (што је чинило 36 хиљада m³ дрвних остатака) упетостручене у 2022. години када су чиниле 33% или трећину укупне набавке, са око 190 m³ набављене дрвне сировине за производњу. Посматрајући количине дрвета које су анкетирани произвођачи пелета набавили из приватних шума, уочено је да је њиховим растом надомештена количина која је смањена од стране ЈП Србијашуме, односно разлика од 30.000 m³ сировине која је мање испоручена анкетираним произвођачима пелета од стране ЈП Србијашуме у 2022. у односу на 2021. годину.

Уколико се упореди структура набавке по изворима анкетираних произвођача пелета у 2022. години са структуром у 2020. години, приметно је да се она променила у корист

¹⁴ Репрезентативност узорка ће бити детаљно представљена код тржишта производње пелета

извора „приватне шуме“ и да се количине из државних шума смањују а разлика се надомешћује из приватних шума.

Посматрајући укупно набављену количину сировине која је искоришћена за производњу пелета, примећено је да је она рекордна у 2022. години и да је близу 580 хиљада m^3 што је значајно више у односу на 2021. годину када је набављено укупно 485 хиљада m^3 сировине.

Посматрајући изворе набавке у **количинском приказу** и поредећи их у посматраном интервалу, закључује се да је, упркос потешкоћама која су друштва имала око набавке сировине од ЈП Србијашуме, у 2022. години набављено сировине за производњу више него у претходним годинама те с тим у вези, не може се уочити недостатак сировине за производњу пелета, као разлог за несташнице пелета на тржишту. Последице, промена структуре набавке и извора набавке изазива промене у цени коштања, те ће се даље у тексту анализирати цене набавке и уочене тенденције на тржишту.

Идеја је била сагледати у којој мери је раст набавних цена сировина за пелет утицао на раст вредности укупне набавке. Одвојено су анализирани набавне цене по изворима, имајући у виду да се оне значајно разликују, у зависности од извора. Такође, сваки произвођач комбинује најчешће неколико извора, те није исто да ли користи сопствену сировину, чија је цена најнижа, или сировину из државних шума, коју у случају немогућности набавке, надокнади сировином из приватних шума.

Важно је нагласити да је цена огревног дрвета и сировина које се користе за производњу дрвених пелета утврђена ценовницима јавних предузећа. Према ценовнику ЈП Србијашуме из септембра 2022. године, огревно дрво ТЛ I класе, коштало је, у зависности од категорије, 2.224-3.497 РСД/ m^3 , ако се продаје на пању, док је цена на шумском путу износила 4.790 РСД/ m^3 . Цене се формирају увећањем основних цена на шумско-камионском путу за све додатне трошкове сходно важећем Ценовнику услуга шумске механизације и грађевинских машина. Цена дрвне сировине из приватних шума формира се слободно. Према подацима о просечној вредности набавке по различитим изворима, за сваког произвођача пелета појединачно, добијен је податак о просечним ценама набавке на нивоу целокупно посматраног узорка.

Табела 5 – Просечне цене набавке, 2020-2022. година

Просечна цена набавке дрвне сировине у РСД/t	Србија шуме	приватне шуме	из прераде дрвета
2020. година	4.483,50	4.618,78	1.210,50
2021. година	3.900,02	5.272,07	1.188,21
2022. година	4.389,00	8.099,99	1.734,00

Извор: Калкулације КЗК на основу достављених података учесника на тржишту

На основу претходне табеле, уочава се да цена сировине из државне шуме, као и цена сировине из прераде дрвета у трогодишњем периоду није значајније варијала, док је сировина из приватних шума у 2022. години у просеку виша за 75% у односу на просечну цену из 2020. године. Чак и на овако упросеченим подацима, јасно можемо закључити да је произвођач који пелет производи од отпада из сопствене производње, већ у старту има преко 3 пута мањи трошак сировине за производњу пелета. Ипак, мало је произвођача који у структури производње имају овај извор као преовлађујући. Највише произвођача као

преовлађујући извор набавке сировине користи државне шуме. Тако је произвођач, који је у 2022. години био у могућности да набави сировину од ЈП Србијашуме, стекао конкурентску предност над произвођачем који је морао да купује сировину из приватних шума и да је плаћа готово дупло скупље од државне. А посебно је ова чињеница од значаја, имајући у виду да за производњу пелета то једина сировина за производњу и уз то доминантно учествује у структури цене коштања пелета.

Даље се констатује да је уз овако значајан раст цене сировине из приватних шума, веома важно колико је тај извор учествовао у укупној набавци и да ли се та структура мењала током посматраног периода. Структура извора набавке се променила у 2022. години, због смањене могућности набавке сировине из државних шума за највећи број произвођача пелета што је значајно извршило притисак на просечну пондерисану цену сваког добављача појединачно. Пондерисање цена је извршено у циљу добијања упросечених вредности које узимају у обзир и која је количина из ког извора више учествовала у просечној цени. Није исто, посматрајући укупан трошак сировине, да ли је раст цене сировине из приватне шуме (који је у просеку износио око 75%) утицао на цену коштања пелета, ако је тај конкретно извор учествовао у укупно набавци са 10% или са 60%.

Табела 6 - Просечна пондерисана набавна цена дрвне сировине у РСД/м³

[...]

Извор: Калкулације КЗК на основу достављених података учесника на тржишту

Просечна пондерисана цена дрвне сировине за производњу пелета, на нивоу узорка, је у 2020. години износила 4.210 РСД/м³, док је у 2022. години износила близу 6.000 РСД/м³ сировине што је раст од 43%.

У наставку је табела са индексима цене набавке по изворима, за произвођаче пелета

Табела 7 – Индекси цене набавке по изворима

[...]

Извор: Калкулације КЗК на основу достављених података учесника на тржишту

Закључено је да сировина из приватних шума узима значајније учешће у структури извора набавке сировине, пре свега због немогућности ЈП Србијашуме да задовољи растућу потражњу за дрвном сировином за производњу пелета па ова околност уз наведене показатеље изузетно високог раста цене сировине из приватних шума (готово дуплирана у односу на 2020. годину) додатно утиче на раст цене коштања пелета. Иако ће структура цене пелета бити обрађена у посебном одељку, већ овде можемо да се констатује да раст цене најважнијег инпута у производњи пелета јесте разлог раста цена пелета на тржишту продаје. Остаје само да се утврди у којој мери је раст цене финалног производа пратио раст цене инпута, да ли је тај раст линеаран или је раст цене инпута био ипак слабијег интензитета у односу на раст цена финалног производа. Ово питање биће у фокусу анализе продајне цене пелета.

7. ПРОИЗВОДЊА ПЕЛЕТА

Према званичним подацима Републичког завода за статистику, објављеним у Билансу дрвних горива за 2020, 2021. и 2022. годину, у Србији је, у посматраном периоду, највиша производња пелета забележена у 2021. години и тада је износила преко 295 хиљада тона пелета. У наредној години, производња је износила нешто мање од 295 хиљада тона, тачније смањена је за 354 тоне или око 0,10%. Ипак, за посматрани период не може се закључити да је производња значајније осцилирала, нарочито не за период 2021-2022. година.

Као и производња, ни увоз пелета није значајније осцилирао у 2022. години поредећи са 2021. годином када је износио око 84 хиљаде тона пелета али ипак, у поређењу са 2020.г. када је увоз дуплиран.

Извоз 2022/2021 је значајно смањен, за готово 60%, док поредећи са подацима о извозу у 2020. години, може се уочити да цео посматрани период карактерише тренд значајног смањења извоза пелета. У 2020. години је извезено је 78 хиљада тона пелета, а две године касније, извоз је смањен је за готово 70%.

Табела 8 - Биланс дрвних пелета у тонама, 2020-2022. година

Дрвни пелет, у тонама	2020. година	2021. година	2022. година
а) Произвођачи дрвних пелета	290.853	295.311	294.957
б) Увоз	40.574	84.435	84.650
в) Извоз	78.782	57.414	24.349
г) Салдо залиха	437	20.886	-14.607
д) Утрошак за производњу енергије	3.053	2.872	1.580
ђ) Губици	128	5	6
е) Финална потрошња за енергетске сврхе (а+б-в+г-д-ђ)	249.901	340.341	339.065
индустрија	72.720	98.384	98.026
домаћинства	159.873	218.514	217.712
пољопривреда	1.708	2.265	2.222
остали потрошачи	15.600	21.178	21.105

Извор: Републички завод за статистику, Биланс дрвних горива за 2020, 2021 и 2022. г.

Количина пелета која је била на располагању за финалну потрошњу у 2022 години не одступа значајније од расположиве количине у 2021. једним делом захваљујући и количинама које су надомештене из залиха од претходне године. Тако је у 2021. и 2022. године на располагању за енергетске сврхе било око 340 хиљада тона пелета, значајно више него у 2020. када је на располагању било 250 хиљада тона. Интересантно је приметити да је производња у све три године врло слична, али да се веће разлике јављају у количинама које се увозе и извозе. Тако је 2022. година увезено дупло више него 2020. године а извезено 50% мање него претходне године односно три пута мање него 2020.

Структура финалне потрошње пелета се није променила у посматраном периоду: 64% расположивог пелета у Републици Србији потрошено је за грејање домаћинства, 29% у индустрији, 6% остали потрошачи и пољопривреда 1%.

Комисији је, имајући у виду основни циљ и фокус анализе, посебно било од значаја да сачини узорак произвођача којима ће се обратити захтевом за доставу података, који ће бити релевантан и на основу кога ће бити у могућности да донесе релевантне закључке.

На основу јавно доступних података о сертификованим произвођачима пелета у Србији формиран је узорак произвођача пелета, чији је пелет могао да се купи у велепродаји и малопродаји широм Србије. Тако је сачињен узорак од око 20 так друштава (нека су у одговорима на захтев навели неактивност на тржишту, те нису приказани у коначном списку), који према подацима које су доставили Комисији, о производњи пелета у посматраном периоду, у збиру чине 88-95% укупног тржишта производње пелета у Републици Србији, према подацима из биланса дрвних горива РЗС.

Због значајне условљености производње близином сировине за производњу, примећено је да је приликом територијалног распореда произвођача пелета, највише произвођача концентрисано у областима где има шуме. Производни погони су лоцирани у Бољевцу, Варварину, Петровцу на Млави, Пријеполу, Краљеву, Крушевцу, Новом Пазару, Новој Вароши и Ивањици.

Табела 9 - Производња пелета у тонама, по произвођачима

Производња пелета у тонама	2020. година		2021. година		2022. година	
Bioenergy-point Beograd	[...]	/20-30%	[...]	/20-30%	[...]	/10-20%
Sparrow doo Varvarin	[...]	/10-20%	[...]	/10-20%	[...]	/10-20%
Eko Step Pellet	[...]	/10-20%	[...]	/10-20%	[...]	/10-20%
Star Jela Prijepolje	[...]	/10-20%	[...]	/5-10%	[...]	/5-10%
Crown Forest doo Prilike	[...]	/5-10%	[...]	/5-10%	[...]	/5-10%
Gir doo Adrani Kraljevo	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%
Termo pellet Bojnik	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%
Miraja doo Adrani	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%
Numanovic SNS Novi Pazar	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%
HOLZ tim Ivanjica	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%
Nanix wood Nova Varoš	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%
Bio-therm doo Prilike Ivanjica	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%
Три јеле доо Конарево	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%
Zlatar šped doo Nova Varoš	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%
KMD COMPANY Kladovo	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%
MS WOOD GROUP doo Kučevo	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%
OMO-PROM, Nova Varoš	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%
11. maj Radoinja Nova Varoš	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%
ESB PELLETS doo Beograd	[...]	/0-5%	[...]	/0-5%		
Укупно узорак	273.306,57	94,0%	281.012,71	95,2%	258.634,70	87,7%
Остали	17.546,43	6,0%	14.298,29	4,8%	36.322,30	12,3%
УКУПНО ПРОИЗВОДЊА (РЗС)	290.853,00	100,0%	295.311,00	100,0%	294.957,00	100,0%

Извор: Калкулације КЗК на основу достављених података учесника на тржишту и података РЗС

Графикон 1 – Производња пелета по произвођачима, поређење 2020-2022.

[...]

Показатељи концентрације

У економској теорији постоји већи број показатеља концентрације, међутим у пракси, тела за заштиту конкуренције најчешће користе рацио (индекс) концентрације и Херфиндал-Хиршманов индекс.

Табела 10 - Показатељи концентрације на тржишту производње пелета

Показатељи концентрације	2020. година	2021. година	2022. година
CR4	66%	63%	55%
CR5	71%	69%	62%
HHI	1.356	1.305	1.137

Извор: КЗК на основу података учесника на тржишту и РЗС

На основу приказаних показатеља концентрације јасно се уочава динамика и интензитет нивоа концентрисаности тржишта производње пелета. Збир тржишних учешћа како четири, тако и пет највећих произвођача у посматраном периоду има тенденцију пада, што је највећим делом последица промене тржишног удела највећег произвођача пелета. Тржишни удео лидера Bioenergy-point Beograd, је опао за 7 процентних поена у 2022. години у поређењу са 2020. годином. Идентични закључци, могу се извести и на основу кретања вредности Херфиндал-Хиршмановог индекса, који је у посматраном периоду имао тенденцију пада, те је у 2022. години био мањи за 219 поена у односу на 2020. годину. С обзиром на вредности Херфиндал-Хиршмановог индекса за све посматране године, може се закључити да је тржиште производње пелета умерено концентрисано.

Највећи произвођач пелета у Републици Србији је друштво Bioenergy-point doo Beograd са производним погоном у Бољевцу, са произведених [...] тона пелета годишње у 2020. и 2021. години и учешћем од око /20-30%/ у укупној производњи пелета. У 2022. години долази до пада производње на [...] тона пелета те се и учешће у произведеним количинама смањује на /10-20%. Стабилно тржишно учешће од /10-20%/ у периоду 2020-2022.г. са стабилном производњом има учесник на тржишту Sparrow doo Varvarin. Следећи по произведеним количинама је друштво Еко Step Pellet doo са погоном у Петровцу на Млави, произведе [...] тона пелета годишње и у периоду 2020-2022. г. има удео од /10-20%/ на тржишту производње пелета. Следећи учесник на тржишту је Star Jela Prijeplje која смањује производњу у посматраном периоду са [...] на [...] хиљаду тона пелета годишње и удео са /10-20%/ на /5-10%. Од учесника који имају учешће веће од 5% још се издваја Crown Forest Prilike, који са [...] у 2020. години повећава своју производњу на [...] тона и удео од /5-10%. Остали учесници на тржишту имају мање од 5% укупног тржишта производње пелета. Посматрајући 5 највећих произвођача пелета у Републици Србији, њихову производњу и осцилације у трогодишњем периоду, за два учесника можемо констатовати пад производње, за два учесника стабилну производњу и један који је забележио раст.

Имајући у виду да је тражња за пелетом сезонског карактера (зимски месеци у години), било је потребно испитати и сезоналност производње. У те сврхе, од учесника на тржишту су затражени подаци о количини произведеног пелета по месецима. Када се подаци агрегатно посматрају, уочено је да **производња пелета осцилира по месецима али не толико значајно као тражња**. Наиме, забележена је производња у свим месецима, најмања у јануару и фебруару а највиша у септембру и октобру.

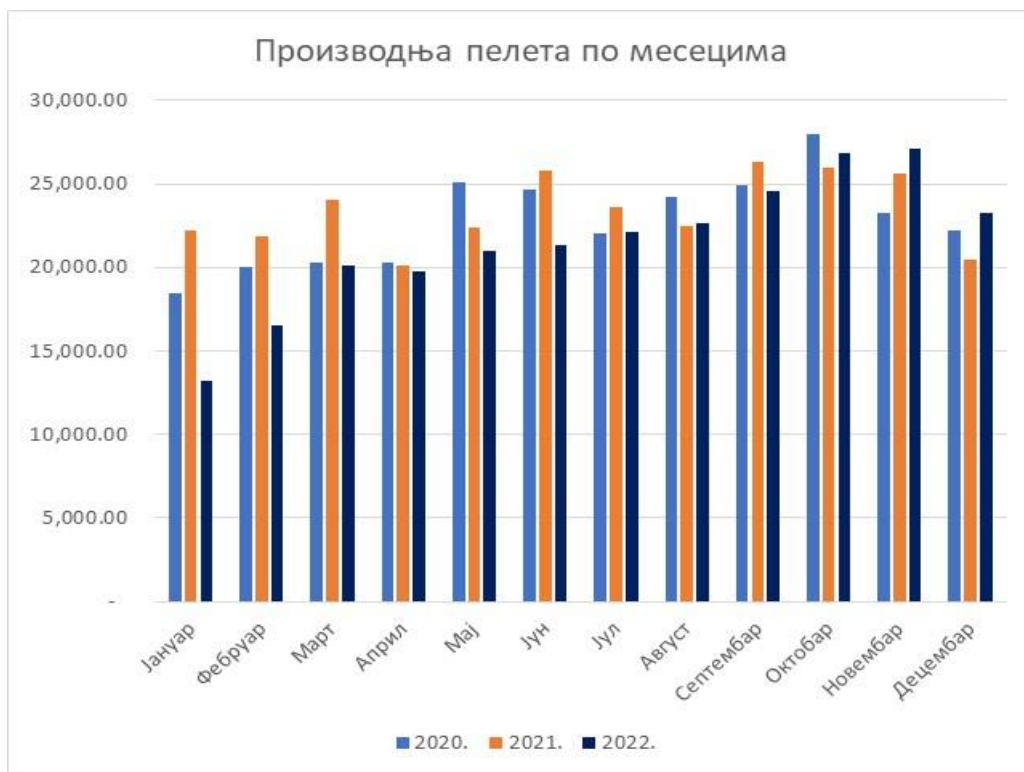
Табела 11 - Производња пелета у тонама, по месецима, у посматраном узорку друштва

Производња пелета у тонама	2020. година	2021. година	2022. година
Јануар	18.451,28	22.171,00	13.247,87
Фебруар	20.010,69	21.824,22	16.549,94
Март	20.266,01	24.081,53	20.136,23
Април	20.287,84	20.155,73	19.742,97
Мај	25.081,27	22.375,46	20.966,28
Јун	24.641,19	25.815,85	21.307,17
Јул	22.026,63	23.622,80	22.140,13
Август	24.203,02	22.502,56	22.618,24
Септембар	24.928,78	26.321,29	24.578,14
Октобар	27.957,97	26.011,05	26.816,10
Новембар	23.258,79	25.661,71	27.082,33
Децембар	22.182,10	20.469,52	23.288,24
Укупно	273.306,57	281.012,71	258.634,70

Извор: Калкулације КЗК на основу достављених података учесника на тржишту

Ако наведене податке представимо графички, уочљивије је поређење по посматраним годинама. У 2022. године је до августа забележена мања месечна производња пелета у поређењу са истим месецима претходне године и за период јануар-август произведено је 26 хиљада тона пелета мање него у истом периоду претходне године. Други део године производња је благо порасла у односу на претходну годину, па закључујемо да је смањена производња у 2022. години у првих 7 месеци у години одразила на смањену укупну годишњу производњу у 2022. годину.

Графикон 2 - Производња пелета по месецима, 2020-2022. година

Извор: Калкулације КЗК на основу достављених података учесника на тржишту

На основу претходних података и информација, закључује се да је тржиште производње пелета умерено концентрисано. Највећих 5 учесника на тржишту производе 71% пелета у

Србији у 2020. години односно 62% у 2022. години. Производња се, на нивоу узорка, у 2022. години смањује за преко 20 хиљада тона пелета у односу на претходну годину док је, према подацима статистике, производња у агрегатном обиму остала релативно стабилна у поређењу са претходном годином. То значи да одређени број произвођача пелета надоместио пад производње пелета код једног броја анкетираних учесника. Дефинитивно не може се констатовати да се у количинском обиму производња драстичније смањила нити да је недовољна производња узрок несташица на тржишту у 2022. години, посебно имајући податке о увозу и извозу пелета, који ће детаљније бити приказани у наставку анализе.

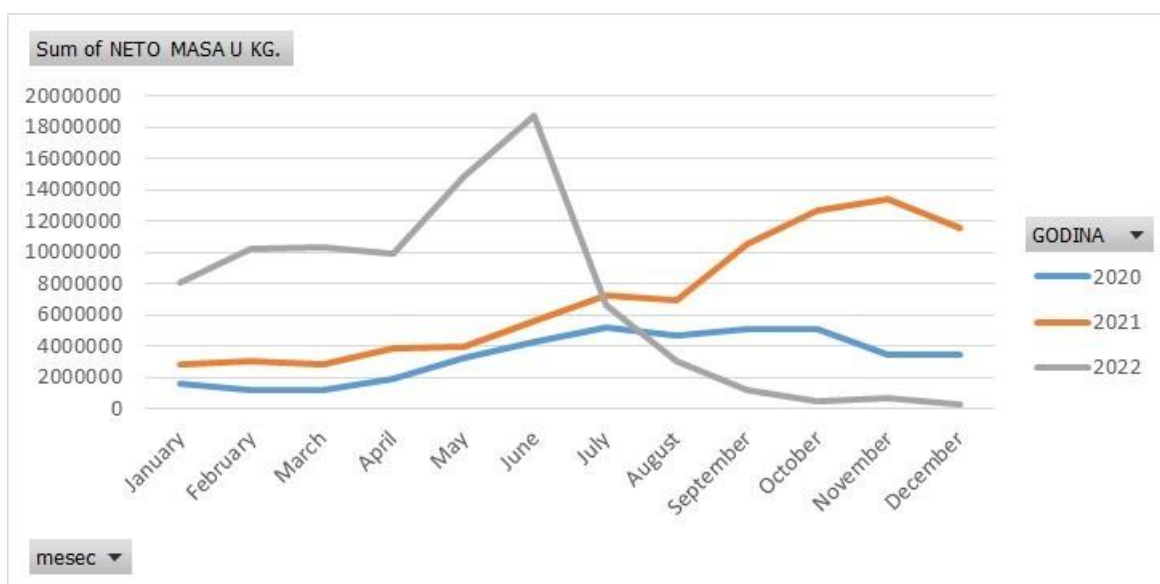
8. УВОЗ ПЕЛЕТА

Податке о увозу пелета Комисија је добила од Управе царина. Подаци који су добијени односе се на тарифни број 4401 31 00 00 – пелете од дрвета.

Увоз пелета се повећава у посматраном периоду, са 40 хиљада тона у 2020. години на 84,5 у 2021. години, односно 84,6 у 2022. години. Највећи скок забележен је у 2021. години, када је увоз више него дуплиран, док је у 2022. години тек незнатно увећан у односу на претходну годину.

Ипак расподела увезених количина по месецима, веома се разликује по годинама, нарочито у 2022. години. Тако је у 2020. години највише пелета увезено у периоду јун-октобар (61%), у 2021. години у периоду септембар-децембар (57%) а у 2022. години највиши увоз је од фебруара до јула (76%), док у другој половини године готово да није било значајнијег увоза. Количине увезеног пелета у првој половини 2022. године чине 85% целокупног увоза у претходној години. Захваљујући тако интензивном увозу до јула, на годишњем нивоу се нису смањиле увезене количине, што би могло да значи да су увозници пелета имали добру перцепцију о дешавањима на светском тржишту.

Графикон 3 - Увоз пелета по месецима, у кг, 2020-2022. година

Извор: Министарство финансија -Управа царина

Поред увезених количина, из података о вредности увоза, изведени су и подаци о просечној увозној цени по тони пелета, изражено у EUR.

Табела 12 - Увоз пелета у кг, по месецима 2020-2022. година

Увоз у кг	2020. година	2021. година	2022. година
Јануар	1.615.893	2.860.479	8.111.770
Фебруар	1.178.855	3.049.845	10.254.432
Март	1.152.910	2.840.672	10.347.147
Април	1.945.665	3.878.390	9.970.801
Мај	3.258.940	3.968.694	14.823.046
Јун	4.260.464	5.637.329	18.788.709
Јул	5.227.025	7.276.635	6.638.774
Август	4.645.725	6.960.960	3.040.342
Септембар	5.142.840	10.489.613	1.191.814
Октобар	5.119.742	12.659.640	455.912
Новембар	3.414.115	13.441.838	693.288
Децембар	3.456.370	11.511.619	294.975
Укупно	40.418.543	84.575.714	84.611.009

Табела 13 - Просечна увозна цена EUR/t 2020-2022. година

Просечна увозна цена EUR/t	2020. година	2021. година	2022. година
Јануар	144,02	138,61	191,79
Фебруар	140,59	137,72	198,23
Март	137,63	135,33	197,40
Април	133,84	137,52	209,49
Мај	138,56	137,03	220,28
Јун	135,80	140,13	238,03
Јул	138,47	142,34	256,99
Август	137,67	141,88	256,68
Септембар	140,09	148,96	293,10
Октобар	139,68	164,95	329,11
Новембар	140,51	184,50	318,71
Децембар	142,98	189,24	310,93
Просечна цена	139,03	158,32	221,03

Извор: КЗК на основу података Управе царина Министарства финансија

У посматраном периоду, остварен је раст просечне увозне цене, и то за 14% у 2021. у односу на 2020. годину, док је тај раст знатно израженији у 2022. години и у просеку износи 40% у односу на 2021. годину, односно 60% у односу на 2020. годину. Имајући у виду да је 85% количина пелета увезено до јула, интересантан је податак да је просечна увозна цена у првој половини године била 210 EUR/t а у другој половини године 290 EUR/t. Просечна пондерисана (количинама) увозна цена пелета у 2022. години била је 221 EUR/t.

Што се тиче земаља из којих се увози пелет, може се констатовати да је структура измењена у посматраном периоду, у 2020. године је највише увезено пелета из Украјине, Хрватске и БиХ, док је у 2022. године готово 90% увезеног пелета из БиХ, Хрватске и Црне Горе. Практично су украјински пелет надомештен количинама увезеног пелета из Црне Горе уз истовремени раст увоза пелета из БиХ.

Табела 14 - Увоз пелета у кг, по земљи порекла 2020-2022. година

Увоз пелета у кг			
Земља отпреме	2020. година	2021. година	2022. година
Босна и Херцеговина	11.913.407	28.851.866	33.723.789
Хрватска	12.127.055	26.848.315	20.568.493
Црна Гора	1.264.440	7.810.615	20.099.442
Украјина	14.595.955	17.888.957	5.931.375
Русија	63.000	1.233.355	1.575.700
Остале земље	454.686	1.942.606	2.712.210
Укупно	40.418.543,00	84.575.714,10	84.611.009,15

Табела 15 - Просечна увозна цена по земљи порекла 2020-2022. година

Просечна увозна цена EUR/t			
Земља отпреме	2020. година	2021. година	2022. година
Босна и Херцеговина	134,28	159,98	219,78
Хрватска	152,66	160,20	225,85
Црна Гора	136,42	171,29	221,60
Украјина	129,18	143,96	190,98
Русија	110,43	154,53	249,58
Просечна увозна цена	139,03	158,32	221,03

Извор: КЗК на основу података Управе царина Министарства финансија

Као што се из претходне табеле може уочити, најјефтинији је пелет из Украјине, али имајући у виду тренутну ситуацију у Украјини, јасно да су количине смањене а транспорт отежан или онемогућен док је увозна цена пелета из земаља у окружењу врло слична у 2022. години и у просеку је износила 220 евра. Раст увозне цене пелета у 2022. години у просеку износи 30-40% уколико посматрамо три земље из којих је забележен највећи увоз.

Уколико посматрамо увоз према количинама које су привредни субјекти увезли, уочавамо да се број привредних субјеката који увозе пелет није значајније променио у посматраном периоду, благо расте и у просеку износи око 260 увозника у свакој од година. Увоз није значајније концентрисан и не може се уочити да постоје учесници са значајнијом тржишном снагом у овом сегменту тржишта понуде пелета. Увоз је слободан, велики број субјеката директно увози пелет из земаља у окружењу али и из удаљенијих земаља и нису уочена ограничења у овом сегменту понуде.

Табела 16 - Највећих 5 увозника дрвних пелета у 2020, 2021 и 2022. години

Увоз у 2020. години - највећи увозници	увоз у кг	земља порекла
MILI IMPORT ODŽACI	[...]	Украјина
MARKETING MEDIA CENTAR DOO BEOGRAD	[...]	Хрватска
ZLATAR SPED DOO NOVA VAROS	[...]	БиХ
MILA IMPORT ODŽACI	[...]	Украјина
FEROMING DOO VRŠAC	[...]	Украјина
остали увозници (253 увозника)	22.406.306	
Укупно увоз у 2020. години	40.418.543	
Увоз у 2021. години - највећи увозници	увоз у кг	земља порекла
MB PELLET IMPORT DOO ODŽACI	[...]	Украјина
MARKETING MEDIA CENTAR DOO BEOGRAD	[...]	Хрватска
PR PLAMENKO PLUS BARAJEVO	[...]	Хрватска
FEROMING DOO VRŠAC	[...]	Русија, Украјина
STR METALELEKTRO BEOGRAD	[...]	Хрватска
остали увозници (255 увозника)	56.978.067	
Укупно увоз у 2021. години	84.575.714	
Увоз у 2022. години - највећи увозници	увоз у кг	земља порекла
MILUSKA IMPORT DOO ODŽACI	[...]	Хрватска, БиХ, Украјина
MATADOR ŠPED DOO PRIJEPOLJE	[...]	Црна Гора
MARKETING MEDIA CENTAR DOO BEOGRAD	[...]	Хрватска, Црна Гора
TR VUJASINOVIĆ ZEMUN	[...]	Црна Гора
KIKO PROMBORĐE KOMARICA PR PRIBOJ	[...]	БиХ
остали увозници (257 увозника)	63.634.382	
Укупно увоз у 2022. години	84.611.009	

Извор: КЗК на основу података Управе царина Министарства финансија

У 2022. години се, као ни производња, ни увоз пелета, количински исказан, није тако значајно смањено у односу на 2021. годину па се не може закључити да је несташице на тржишту пелета било због значајно смањеног увоза пелета. Промењена је дистрибуција по месецима, порасла је увозна цена, такође преоријентисан је увоз на друге земље порекла, али количине се нису значајно промениле, нити је постојала забрана увоза у посматраном периоду. Ипак значајно је напоменути да је и у земљама у окружењу на снази била забрана извоза, те у другој половини године дефинитивно постоји поремећај на тржишту пелета не само на нашем него и на европском тржишту. Наиме у Босни и Херцеговини је (највише пелета у 2022. години увезено је из БиХ) због енергетске кризе и раста цена забрањен извоз дрвета и производа од дрвета, међу њима дрвних пелета, половином 2022. године. Забрана је трајала до краја јануара 2023. године.

9. ПРОДАЈА ПЕЛЕТА – АГРЕГАТНА ПРОДАЈА, ВЕЛЕПРОДАЈНИ И МАЛОПРОДАЈНИ СЕГМЕНТИ

Структура канала дистрибуције укључује произвођаче, увознике и трговце. Најједноставнији канал дистрибуције је директни канал који се одвија између произвођача и/или увозника и крајњих купаца. Индиректни канали се с друге стране ослањају на једног или више посредника између произвођача/увозника и крајњих купаца. У већини типова канала дистрибуције, укључени су и посредници, односно само veleпродавци или само малопродавци, док су код одређених типова канала дистрибуције укључени и veleпродавци и малопродавци. Креирање тржишне моћи и управљање тражњом је главни циљ сваког од учесника у каналима дистрибуције.

Имајући у виду да ће извоз бити обрађен у посебном поглављу, у овом делу је анализирана продаја на територији Републике Србије.

Генерално, на страни понуде пелета појављују се произвођачи пелета и увозници и они имају две могућности : да извозе пелет или да га продају на домаћем тржишту.

С обзиром да је на тржиштима veleпродаје и малопродаје присутан велики број учесника који тргују међусобно, процена агрегатне величине тржишта је одређена као збир домаће производње и разлике вредности увезених и извезених количина. Осим тога, према подацима РЗС, у 2022. години, са залиха је продато још 15 хиљада тона пелета те се укупно тржиште продаје у Србији процењено на око 340 хиљада тона пелета.

Имајући у виду да је поменути узорком произвођача пелета у Србији остварена значајна репрезентативност на нивоу производње, заједно са подацима о увозницима и извозницима, могу се проценити њихова тржишна учешћа и на тржишту продаје елиминисајући ефекте вишеструког обрачунавања продатих количина у међусобним veleпродајним трансакцијама учесника.

Анализа продаје почиње од агрегатних података о продаји, независно од ланца продаје: veleпродаје или малопродаје. Из података о продаји искључени су подаци произвођача о извозу док је агрегатна продаја узета као податак РЗС о укупно расположивој количини пелета која је у текућој години била расположива на територији РС.

Табела 17 - Продаја пелета у РС, у тонама, по произвођачима

Продаја пелета у РС, у тонама	2020. година		2021. година		2022. година	
Bioenergy-point Beograd	[...]	/20-30/%	[...]	/20-30/%	[...]	/10-20/%
Sparrow doo Varvarin	[...]	/10-20/%	[...]	/10-20/%	[...]	/10-20/%
Star Jela Prijepolje	[...]	/5-10/%	[...]	/5-10/%	[...]	/5-10/%
Crown Forest doo Prilike	[...]	/5-10/%	[...]	/0-5/%	[...]	/5-10/%
Eko Step Pellet	[...]	/10-20/%	[...]	/5-10/%	[...]	/0-5/%
Gir doo Adrani Kraljevo	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Miraja doo Adrani	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Termo pellet Bojnik	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Numanovic SNS Novi Pazar	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
HOLZ tim Ivanjica	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Nanix wood Nova Varoš	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Zlatar šped doo Nova Varoš	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Bio-therm doo Prilike Ivanjica	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
KMD COMPANY Kladovo	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Три јеле доо Коњарево	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
ESB PELLETS doo Beograd	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
MS WOOD GROUP doo Kučevo	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
OMO-PROM, Nova Varoš	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
11. maj Radoinja Nova Varoš	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Укупно узорак	225.299,85	90,16%	265.297,13	77,95%	215.503,73	63,56%
УКУПНО ПРОДАЈА(РЗС)	249.901,00	100,00%	340.341,00	100,00%	339.065,00	100,00%

Извор: Калкулације КЗК на основу достављених података учесника на тржишту

Према проценама РЗС, у Србије је утрошено 250 хиљада тона пелета у 2020. години односно по 340 хиљада тона у 2021. и 2022. години. Према подацима анкетираних учесника на тржишту продаје, њихова укупна продаја у 2020. години износила је 225 хиљада тона пелета, 265 хиљада тона у 2021. и 215 хиљада тона у 2022. години. Према подацима о оствареној продаји у посматраном периоду, произвођачима пелета у Србији израчуната су тржишна учешћа у продаји. Највећи произвођачи пелета, последично, највећи су и продавци пелета. Учесник са највећим тржишним учешћем у продаји пелета на територији РС је друштво Bioenergy-point Beograd (са продајом од [...] хиљада тона пелета и уделом од /20-30/% у 2020.години), Sparrow Varvarin (продаја у 2020. од [...] хиљада тона пелета и уделом у продаји /10-20/%), Eko step pellet, Petrovac на Млави (продали [...] тона пелета у 2020. години и уделом од /10-20/% у продаји), Star Jela Prijepolje (продаја од [...] тона пелета и учешћем од /5-10/% на тржишту продаје) и Crown forest Prilike (са продајом од [...] тона пелета учествује у укупној продаји у 2020. години са /5-10/%).

Следећа 2021. година је у посматраном периоду рекордна година по обиму продаје за готово све произвођаче. Тако учесник са највећим уделом у продаји друштво Bioenergy-point Beograd повећава продајне количине за [...], друштво Sparrow Varvarin за [...], друштво Eko step pellet Petrovac на Млави увећава продају [...] тона пелета, Гир доо Краљево за [...].

У 2022. години, значајно опада продаја пелета код скоро свих посматраних произвођача на тржишту. Продаја се смањује у количинском изразу за 20%, односно за чак 50 хиљада тона

пелета. Посматрано код највећих 5 продаваца пелета, само једно друштво Crown forest Prilike успева да благо увећа продају у односу на претходну годину док остали бележе пад. Bioenergy-point Beograd бележи пад продајних количина [...] % односно [...] хиљада тона мање пелета и пад тржишног учешћа са /20-30/% на /10-20/%, Eko step pellet Petrovac на Мlави остварује релативни пад продаје од [...] односно [...] тона пелета мање и пад тржишног учешћа са /10-20/% на /5-10/%, Sparrow Varvarin смањује за [...] тона пелета и Star Jela Пријеролје за [...] тона. Остали мањи произвођачи и продавци нису надоместили овај пад продаје па опада учешће анкетираних произвођача у укупној продаји на 64% укупно процењеног тржишта продаје од стране Републичког завода за статистику.

Продаја на домаћем тржишту – велепродаја и малопродаја

Када се погледа структура продаје анкетираних произвођача на домаћем тржишту, евидентно да се највећи део продаје од стране произвођача одвија велепродајним ланцем.

Табела 18 – Структура домаће продаје, 2020-2022. година

[...]

Извор: Калкулације КЗК на основу достављених података учесника на тржишту

Наиме, од укупно продатих количина пелета на домаћем тржишту, произвођачи највећи део своје производње пласирају кроз велепродају, чак 92% у 2020. и 2021. години односно 81% у 2022. години а кроз малопродају 8% односно 19% у 2022. години. И из промене ове пропорције у 2022. години можемо видети да је 2022. година нетипична и по овом параметру. Наиме, евидентна је промена структуре продаје и преорјентација потрошача да пелет купују директно од произвођача и да се за 23 процентна поена смањује удео велетрговаца у ланцу продаје, те се они заобилазе а продаја се одвија директно од произвођача. Према изјавама трговаца, анкетираних у анализи, из дистрибутивног ланца практично су „избачени трговци“ пре свега због регулисане цене пелета као и због несташица на тржишту и немогућности набавке пелета.

Изјаве анкетираних учесника на тржишту у вези са проблемима на тржишту продаје пелета у 2022. години:

- „Уредбом Владе Србије је продајна цена била лимитирана на 38.000 динара по тони са ПДВ-ом. С обзиром на новонастале услове, ниједан домаћи произвођач коме смо се обратили за набавку пелета исти није хтео да прода испод ограничене цене и то франко фабрика, а поједини произвођачи су се одлучили за отварање својих малопродајних објеката. На тај начин, ми као мали трговци, никако не можемо бити конкурентни ценом једном произвођачу. Мишљења смо да је уредбом о ограничењу цене пелета начињена велика неправда трговцима пелетом јер заправо цену коштања производа диктира произвођач. Мишљења смо да је уредбом требало ограничитин произвођачку цену пелета а трговцима ограничити маржу, јер би тако био избегнут сав хаос који је на тржишту настао. Овако смо ми трговци, ни криви ни дужни били на удару медија, инспекцијских служби као и незадовољних купаца. Ова (2023.) пословна година знатно је погоднија за пословање, стање на тржишту се поправило, снабдевање је уредно а цена коректна.“

- „проблеме смо имали у току 2022. године због ограничене продајне цене пелета, с обзиром да смо ми увозници пелета, набавна цена пелета је била већа од продајне цене пелета. Наш највећи добављач – произвођач, извози у Италију и Аустрију пелет па је цена

била много већа него што је на нашем тржишту због ограничења. Увоз је престао и сходно томе је олакшало продају домаћим произвођачима али домаћи произвођачи су се нашли исто у проблему јер је извоз забрањен па нису могли постићи већи профит јер нису могли продавати пелет на ино тржишту по већим ценама. Види се јасан пад увезене количине пелета у 2022. години у односу на 2021. годину. Исто тако у 2023. је опала потражња за пелетом због флукутирања цене пелета у току 2022. године, након чега је ограничена цена али све је то, без обзира на ограничење цене изазвало неповерење купаца и велики пад тражње за пелетом. Имали смо губитак јер смо залихе пелета по набављеној већој цени морали продати по мањој цени услед одлуке државе. Ми као увозници смо се нашли у врло неповољном положају, држава јесте заштитила крајњег купца и произвођача на неки начин, али посредници као ми су сносили губитке. Тешко се стиче поверење купца, али се зато врло лако губи...“

Као што је већ наведено, поред регулисане цене пелета у другој половини године, на снази је била и забрана извоза пелета, те смо укратко анализирали на који је то начин утицало на структуру продаје највећих произвођача пелета, сада узимајући у обзир и количине које су прометоване како на домаћем тржишту тако и количине које су извезене.

Табела 19 – Продата количина пелета по каналима продаје

[...]

Извор: Калкулације КЗК на основу достављених података учесника на тржишту

Имајући у виду забрану извоза у другој половини 2022. години, очекивано се смањио удео продаје на иностраном тржишту и то за готово 30 хиљада тона пелета. У структури продаје евидентно да произвођачи пелета и даље највише пласирају пелета кроз велепродајни ланац (74%) иако се количински смањује промет кроз велепродају за чак 70 хиљада тона пелета. Истовремено, због регулисане цене пелета, све више се произвођача појављивало као малопродавци, а све мање продају другим трговцима односно кроз велепродају.

Закључује се да је у 2022. години структура продаје измењена, трговци на велико се све више замењују директном продајом крајњим купцима (18%), а извозни ланац је активан само у првој половини године због ограничења извоза.

Трговци на велико и мало

Осим произвођача, који су како је констатовано репрезентативни део тржишта продаје, идеја да се у анализу укључи и исто тако репрезентативан део трговаца (на велепродајном и малопродајном тржишту) није била реално могућа јер би за тај узорак било потребно анкетирати и неколико стотина друштава. Наиме, трговци пелетом могу бити претежно регистровани за обављање и друге делатности па је велики део субјеката немогуће идентификовати претрагом шифре делатности, затим изузетно велики број субјеката који као претежно регистровано делатност имају делатности 46.71 -Трговина на велико чврстим, течним и гасовитим горивима и сличним производима, регистровано је преко 900 субјеката, затим шифра 46.73-Трговина на велико дрветом, грађевинским материјалом и санитарном опремом, регистровано је 2.715 друштава, шифра делатности 46.90 Неспецијализована трговина на велико-регистровано 31.100 привредних субјеката, а затим и чињеница да се велики број трговаца може бавити прометовањем дрвним пелетом без

ограничења и то на свим продајним местима на којима се прометује производима за грађевину, производима за грејање и хлађење, електро материјалима, чак и намештајем, супермаркетима и другим. Из тог разлога фокус анализе овог сегмента није на утврђивању тржишних учешћа на тржишту велепродаје и малоподаје пелетом, већ на генералној оцени услова конкуренције у овом сегменту у посматраном периоду.

Осим цитираних изјава продаваца пелета, у којима се наводи да је због регулације цена из ланца дистрибуције практично заобиђена трговина већ је ланац преорјентисан на однос произвођач – крајњи купац, највећи број анкетираних трговаца пелетом изјавили су да су генерално у 2022. години имали проблем са набавком пелета и да су од произвођача добијали информације да имају проблеме са набавком сировина за производњу, те је наведена околност разлог несташице пелета на тржишту.

Што се тиче баријера уласку и изласку са тржишта трговине пелетом, није уочено ограничења у приступима овим тржишту, готово да не постоје специфични захтеви за бављење прометовањем пелетом, постоји огроман број регистрованих субјеката који прометују предметним производом али нисмо дошли до закључка да постоји учесник који се издваја својом тржишном снагом у прометовању пелетом, те сматрамо да је конкуренција веома изражена.

Комисији су били значајни подаци директно од трговаца пелетом, управо из разлога што су у великој мери били погођени несташицама у 2022. години и била су значајна виђења овог сектора из перспективе субјеката који се баве искључиво трговином.

Из тог разлога, сачињен је још један узорак друштава у коме су се нашли неки од највећих увозника пелета у посматраном периоду и случајним узорком одабрани трговци пелетом које су произвођачи пелета навели као своје купце у велепродаји. При том, у узорку се налазе друштва која, према подацима са својих сајтова, у понуди имају пелет различитих произвођача и пелет из увоза. Од овако одабраних друштава затражено је да доставе податке о набавци и продаји пелета, најзначајнијим добављачима и купцима али и проблемима у набавци и продаји, уколико их је било, као и сопственом виђењу проблема за које сматрају да могу утицати на развој конкуренције на тржиштима производње и продаје пелета. Ови подаци ће детаљније бити анализирани нарочито у делу где ће се анализирати структура малопродајне цене пелета. У овом делу анализе, где је агрегатно процењено тржиште продаје према подацима РЗС, а подаци о продаји добијени од произвођача пелета, укључивање количина које су одабрани трговци продали, мултипликовале би се количине којима су прометовали, јер су то количине које су већ укључене независно да ли су из увоза или директно набављене од произвођача.

Табела 20 - Набавка пелета у тонама, изабрани узорак трговаца пелетом, 2020-2022. година

Набавка пелета у тонама	2020. година			2021. година			2022. година		
	на домаћем тржишту	увоз	укупно	на домаћем тржишту	увоз	укупно	на домаћем тржишту	увоз	укупно
Мињон доо Ковин	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Груја Огрев доо Шабац	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Ригорно ПМ Нови Сад	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Пламенко плус Барајево	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Логос трговине доо Ниш	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
ТП Нова Шумадија доо Гроцка	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Маркетинг Медиа Центар доо Калуђерица	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Огрев Иврак Београд	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
ТР Вујасиновић Београд	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Укупно	30.157,75	5.601,32	35.759,07	35.476,30	15.182,39	50.658,69	32.594,94	12.713,97	45.308,91

Извор: КЗК на основу података анкетираних учесника

Табела 21 - Продаја пелета у тонама, изабрани узорак трговаца пелетом, 2020-2022. година

Продаја пелета у тонама	2020. година			2021. година			2022. година		
	ВП	МП	укупно	ВП	МП	укупно	ВП	МП	укупно
Мињон доо Ковин	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Груја Огрев доо Шабац	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Ригорно ПМ Нови Сад	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Пламенко плус Барајево	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Логос трговине доо Ниш	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
ТП Нова Шумадија доо Гроцка	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Маркетинг Медиа Центар доо Калуђерица	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Огрев Иврак Београд	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
ТР Вујасиновић Београд	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Укупно	6.633,38	27.935,49	34.568,86	10.081,48	39.665,93	49.747,41	6.799,28	34.312,79	41.112,07

Извор: КЗК на основу података анкетираних учесника

Што се тиче набавке и продаје пелета у количинском исказу, у узорку трговаца, констатовано је смањење набављених и продајних количина у 2022. години и потешкоће у снабдевању, како је већ наведено раније у тексту. Даље, што се генерално тиче понуде пелета, констатовано је да у понуди сваког од анкетираних трговаца, у понуди се налази домаћи и увозни пелет и то од више различитих произвођача, да увозни пелет увозе директно али и набављају од других увозника, те нису уочена ограничења у набавци и продаји. Готово сваки од анкетираних трговаца има минимум 5 добављача пелета, и у својој понуди има увозни и домаћи пелет, од минимум два домаћа произвођача и нису откривена ограничења у трговини у вези са одабраним начином дистрибуције, нити условљавања у смислу ексклузивности или селекције у вези са неким постављеним критеријумима. Односи са добављачима пелета (произвођачима, увозницима или велетрговцима) у највећем броју случајева нису регулисани уговорима већ искључиво фактурама, те и у том смислу нису уочена ограничења конкуренције на тржишту продаје пелета.

10. ИЗВОЗ ПЕЛЕТА

Подаци о извозу пелета, обрађени су и презентирани на основу података достављених од Управе царина. У посматраном периоду пада количина извезеног пелета са 78 на 57 хиљада тона у 2021. и наставља да пада и у 2022. години на свега 24 хиљаде тона. Као што

је већ наведено, извоз пелета је у другој половини године био забрањен Одлукама Владе због приоритетног снабдевања домаћег тржишта. У децембру 2022. утврђена је извозна квота у количини од 24.000 тона. Уколико посматрамо структуру извоза по месецима уочавамо да је 2022. година, због наведених одлука, нетипичне структуре у поређењу са 2020-2021. годином, када су највеће извезене количине забележене у периоду септембар-новембар. Посматрано на годишњем нивоу, пад извоза по годинама ланчано је 25% (2021/2020) односно 57% (2022/2021) или чак 70% ако посматрамо 2022/2020.

Табела 22 - Извоз пелета у кг, по месецима 2020-2022. година

Извоз у кг	2020. година	2021. година	2022. година
Јануар	4.733.743	3.429.858	2.822.133
Фебруар	3.658.927	3.475.440	3.067.111
Март	2.699.295	2.743.583	2.763.546
Април	3.265.635	2.896.445	2.358.979
Мај	6.035.605	3.727.220	1.962.530
Јун	7.467.735	4.631.830	2.872.000
Јул	6.273.060	4.695.095	2.816.851
Август	7.685.310	5.000.860	366.454
Септембар	9.848.544	7.182.650	47.380
Октобар	10.169.670	8.311.295	117.770
Новембар	9.830.473	6.865.763	194.340
Децембар	6.915.855	4.304.573	4.984.349
Укупно	78.583.852	57.264.612	24.373.443

Табела 23 - Просечна извозна цена EUR/t, 2020-2022 година

Просечна извозна цена EUR/t	2020. година	2021. година	2022. година
Јануар	155,95	151,44	203,25
Фебруар	153,96	149,26	196,96
Март	148,80	156,31	199,22
Април	146,95	151,87	209,84
Мај	146,68	147,70	222,69
Јун	143,85	149,79	258,51
Јул	144,66	149,77	279,59
Август	146,83	150,66	288,95
Септембар	151,61	153,19	170,98
Октобар	147,76	154,34	156,92
Новембар	152,26	168,48	187,39
Децембар	151,14	182,14	315,00
Просечна извозна цена	149,18	156,00	235,87

Извор: КЗК на основу података Управе царина Министарства финансија

Просечна извозна цена у периоду 2020-2021. години није значајније осцилирала. Креће се око 150 евра по тони пелета док је у 2022. години, забележен раст извозне цене за око 50% односно просечна пондерисана цена извозног пелета је 235 евра по тони пелета. Треба имати у виду фреквентност извоза по месецима и напоменути да је извозна цена у децембру, када је дозвољен извоз уз квоту, износила 315 евра по тони, што је значајно више у односу на годишњу просечну цену.

Посматрано по земљама у које се пелет највише извозио, издваја се Република Северна Македонија, у коју је извезено 70% укупно извезеног пелета у 2020, чак 88% у 2021. и 85% у 2022. години. Извоз У Италију и Грчку просечно годишње учествује са око 5% у укупном извозу а у остале земље мање од 1% појединачно.

Табела 24 - Највећих 5 извозника дрвних пелета у кг 2020-2022. година

Највећи извозници	2020.	2021.	2022.
SPARROW doo VARVARIN	[...]	[...]	[...]
BIO ENERGY POINT BEOGRAD	[...]	[...]	[...]
STAR JELA doo PRIJEPOLJE	[...]	[...]	[...]
TERMO PELET BOJNIK	[...]	[...]	[...]
MIRAJA doo KRALJEVO	[...]	[...]	[...]
Остали	24.689.317	19.009.773	8.943.501
Укупно	78.583.852	57.264.612	24.373.443

Извор: КЗК на основу података Управе царина Министарства финансија

Највећи произвођачи су и највећи извозници пелета. У посматраном периоду, највећи извозници пелета су смањили количине које су извозили, из године у годину. Пад извезених количина уочава се и пре потреса на тржишту енергената који су се десили у 2022. години. У првих 5 извозника који извозе до 70% укупно извезеног пелета, ни код једног немамо раст извезених количина по посматраним годинама. Највећи извозник у 2022. години – Sparrow Varvarin, смањio је извезене количине из 2020. године за [...] док су Bio-energy point Beograd и Star Jela Пријеполје смањили извезене количине за [...]%. Посматрано по броју привредних друштава која извозе пелет по годинама, и ту се бележи смањење броја друштава која извозе са 47 у 2020. на 42 у 2021. и 37 на 2022. години.

Сумирајући податке о извозу у 2022. години, уочен је изузетан пад извезених количина пелета од 57% односно 70%, смањење броја друштава које извозе, извозно одредиште није промењено и то је и даље Северна Македонија док је извозна цена порасла око 50% у просеку, у односу на претходну годину. Недвосмислени разлог за овако драстично смањење извоза је Одлука Владе о ограничењу извоза, што је циљана одлука да би се стабилизовало домаће тржиште, те не може се донети претпоставка о томе колико би извоз био да није постојала ова одлука Владе. Свакако да би он био смањен, на основу уочених трендова смањења извоза пелета а и због мање производње услед проблема са набавком сировина за производњу.

11. АНАЛИЗА СТРУКТУРЕ ПРОИЗВОЂАЧКЕ И ПРОДАЈНЕ ЦЕНЕ ПЕЛЕТА

Структура произвођачке цене пелета

Према подацима учесника на тржишту, које је Комисија анкетирала током секторске анализе, произвођачи пелета су доставили структуру произвођачке цене пелета за сваку годину анализираног периода. Имајући у виду значајан раст цене пелета у 2022. години, било је од интереса уочити да ли се структура променила односно колико је раст цене сировине за производњу утицао на цену финалног производа. Према подацима који су Комисији достављени сачињен је преглед у коме су годишње упросечене вредности категорије трошкова као што су: трошак сировине, трошкови превоза сировине, трошкови производње, трошкови амбалаже и паковања, трошкови складиштења, трошкови транспорта и остали трошкови као и податак о износу произвођачке марже.

Табела 25 - Просечна структура произвођачке цене пелета 2020-2022. године

Просечна структура произвођачке цене пелета	2020	2021	2022
Трошкови сировине (материјала)	44%	43%	39%
Трошкови превоза сировине	6%	7%	7%
Трошкови производње	23%	23%	22%
Трошкови амбалаже и паковања	4%	5%	3%
Трошкови складиштења	1%	1%	0%
Трошкови транспорта	3%	2%	2%
Остали трошкови	8%	9%	9%
Цена коштања	89%	89%	83%
Произвођачка маржа	11%	11%	17%
Произвођачка цена	100%	100%	100%

Извор: КЗК на основу података анкетираних учесника

На основу табеле можемо закључити да је структура произвођачке цене у 2020. и 2021. години врло слична. Највећи део трошкова односи се на трошкове сировине (материјала за производњу), трошкове превоза сировине и трошкове производње, тако да ове три групе збирно учествовали су са близу 75% у произвођачкој цени. Остали трошкови учествовали су са око 9% док је произвођачка маржа у просеку износила 11% произвођачке цене. У 2022. години се структура изменила, те је уочљив већи удео марже, која је учествовала са 17% у произвођачкој цени док се удео у вези са трошком сировине смањио за близу 6 процентних поена.

Поредећи категорије трошкова у 2022. години и 2020. години уочено је да су трошкови сировине, превоза сировине, трошкови производње, амбалаже и остали трошкови, просечно расли за око 30-50%, затим трошкови транспорта су дуплирани, што доприноси расту цене коштања пелета у просеку за око 50%. То је део повећања цене који је генерисан растом трошкова. Ипак раст продајне цене пелета од 65% (колико је просечно повећање произвођачке цене пелета у посматраном периоду) додатно је генерисан и растом произвођачких маржи које су расле брже од трошкова производње. Напомињемо да у посматраном узорку постоји мали број произвођача који су приказали идентичну структуру цене у посматраном периоду док су приказане структуре и поређења дата као просек за све анкетиране произвођаче. Имајући у виду да је један од циљева анализе био приказати у којој мери је раст цене пелета у 2022. години био генерисан растом трошкова, од значаја је закључак на нивоу посматраног узорка да већи део повећања произвођачке цене јесте резултат раста цена сировине, енергената, трошкова производње док је један део повећања произвођачке цене генерисаном растом маржи произвођача пелета, што се одразило на раст профитабилности највећих произвођача, према подацима из званичних биланса друштава за 2022. годину.

Структура просечне малопродајне цене трговаца пелетом

Од стране одабраног узорка трговаца пелетом, затражено је да доставе структуру малопродајне цене пелета за сваку годину анализираних периода. Према подацима који су Комисији достављени сачињен је преглед у коме су годишње упросечене вредности категорије трошкова као што су: набавна цена пелета, трошкови, трошкови складиштења, трошкови транспорта и остали трошкови као и податак о износу трговачке марже.

Табела 26 – Просечна структура малопродајне цене пелета 2020-2022. г.

Просечна структура продајне цене трговаца пелетом	2020	2021	2022
Набавна цена	83%	82%	81%
Трошкови складиштења	1%	1%	2%
Трошкови транспорта	5%	5%	5%
Остали трошкови	2%	3%	3%
Укупно цена коштања	91%	91%	91%
Трговачка маржа	9%	9%	9%
Малопродајна цена	100%	100%	100%

Извор: КЗК на основу података анкетираних учесника

За разлику од уочених промена у структури произвођачких цена у посматраном периоду, за структуру малоподајних цена не можемо закључити да је било значајнијих промена у 2022. година. Учешће набавне вредности пелета у малопродајној цени износило је око 81%, други трошкови у просеку су износили око 10% док је трговачка маржа била на нивоу око 9% за посматрани узорак трговаца пелетом у целокупно анализираном периоду. Овај закључак је донекле и очекиван имајући у виду да је регулацијом малоподајне цене у другој половини 2022. године, онемогућен даљи раст цене и да трговцима практично није остављена могућност за повећање маржи, имајући у виду да су значајно порасле произвођачке цене и да је тиме достигнут „максималан горњи праг“ цена.

Продајне цене

Преглед продајних цена дат је на основу достављених података о износима велепродајних и малопродајних цена пелета у посматраном периоду. Генерални закључак је да су цене пелета значајно осцилирале у 2022. години и то поредећи годишње просечне цене али и осцилације по месецима у 2022. години. Месечне осцилације цене пелета нарочито су евидентне од октобра 2021. године до јула 2022. године, и то је период у коме је велепродајна цена тоне пелета од 19 хиљада, колико је износила у октобру 2021. године, порасла на 33 хиљаде динара у јулу 2022. години.

Табела 27 – Просечна велепродајна цена пелета, по месецима 2020-2022. године

Просечна велепродајна цена	2020	2021	2022
Јануар	17.682	17.371	25.007
Фебруар	17.594	17.246	25.480
Март	16.993	17.106	26.325
Април	16.596	17.074	27.352
Мај	16.554	17.013	28.330
Јун	16.598	17.089	29.445
Јул	16.974	17.460	33.595
Август	16.977	17.957	33.632
Септембар	17.048	17.862	33.462
Октобар	17.188	19.042	33.579
Новембар	17.782	21.391	33.736
Децембар	17.695	23.231	33.160
Просечна ВП цена (узорак)	17.150,23	18.326,12	30.146,21

Извор: КЗК на основу података анкетираних учесника

Просечне малоподајне цене пелета у посматраном периоду, као и велеподајне цене, нису значајније осцилирале по месецима до октобра 2021. године када почињу интензиван раст са 22 хиљаде динара по тони до њихове регулације у августу 2022. године.

Табела 28 - Просечна малопродајна цена пелета, по месецима 2020-2022.г.

Просечна малопродајна цена	2020	2021	2022
Јануар	19.870	19.768	28.765
Фебруар	19.535	19.638	29.105
Март	18.844	19.291	29.893
Април	16.727	18.970	30.131
Мај	18.101	18.624	32.241
Јун	18.265	18.831	33.659
Јул	18.609	19.310	35.644
Август	18.764	19.638	35.292
Септембар	19.139	20.471	35.482
Октобар	19.757	22.613	35.373
Новембар	19.648	24.984	35.291
Децембар	19.813	26.369	35.409
Просечна МП цена (узорак)	18.931,58	20.727,32	32.960,88

Извор: КЗК на основу података анкетираних учесника

На обједињеном прегледу у наредним табелама су приказане просечне годишње велепродајне односно малопродајне цене произвођача пелета као и трговаца пелетом. Просечна велепродајна цена пелета у 2020. години износила је 18,4 хиљаде динара по тони пелета, у 2021. години износила је 19,8 хиљада динара док је у 2022. години просечно износила 31,1 хиљаду динара по тони. Поређећи релативне промене цена пре 2022.године када је цена у просеку порасла 10% годишње, у 2022. години се бележи раст од 58% у односу на претходну годину односно 70% у поређењу са 2020. годином. Такође приметно је да се у 2022. години нешто изражене разлике у ценама између учесника на тржишту (мерено варијацијама у односу на просечну вредност коју исказујемо као стандардну девијацију).

Табела 29 – Просечна велепродајна цена пелета у РСД/т, 2020-2022.

Просечна велепродајна цена	2020.	2021.	2022.
Просечна ВП цена	18.444,40	19.760,66	31.133,47
max	20.700,00	23.753,33	34.545,00
min	16.281,03	17.640,00	26.378,01
стандардна девијација	1.064,43	1.675,64	2.221,64

Извор: Калкулације КЗК на основу достављених података учесника на тржишту

Просечна малопродајна цена анкетираних учесника на тржишту продаје износила је 19,4 хиљаде динара у 2020. години, следеће године 21,3 хиљаде динара док је у 2022. години износила 32,5 хиљаде динара по тони пелета. Релативан раст малопродајне цене је готово идентичан као и код велепродајне цене – 10% за период 2021/2020, 53% за период 2022/2021 и 68% поређењем цена 2022/2020.

Табела 30 - Просечна малопродајна цена пелета у РСД/t, 2020-2022.

Просечна малопродајна цена	2020.	2021.	2022.
Просечна МП цена	19.406,32	21.303,81	32.584,03
max	21.916,67	24.855,00	36.000,00
min	16.281,03	17.716,64	28.649,41
стандардна девијација	1.432,74	1.932,81	2.219,16

Извор: Калкулације КЗК на основу достављених података учесника на тржишту

Као што је већ наведено, Влада Републике Србије је у августу 2022. године донела Уредбу о ограничењу висине цене пелета, којом је предвиђена максимална малопродајна цена пелета од 38.000 динара по тони, па не можемо ни претпоставити како би се цена кретала да држава није донела одлуку о ограничењу малопродајне цене.

Треба напоменути да у истом периоду, произвођачка и велепродајна цена нису биле регулисане, али да су, према изјавама трговаца, регулацију малопродајне цене произвођачи искористили као горњи праг произвођачке односно велепродајне цене, те се практично изједначава произвођачка, велепродајна и малопродајна цена. Изостаје конкуренција између учесника на различитим нивоима у ланцу дистрибуције а уз несташицу у набавци, практично имамо ситуацију у којој је немогуће набавити пелет на тржишту по регулисаној цени.

У посматраном узорку друштава, смањене су продајне количине пелета али је веома интензиван раст продајних цена пелета успео да одржи вредност продаје (мерено приходима од продаје) те финансијски резултати, на основу званично објављених биланса, неких од највећих произвођача пелета нису приказали губитке у пословној активности. Напротив, значајно расте стопа пословне добити највећих произвођача пелета а детаљније податке о профитабилности привредних друштава приказујемо у наставку анализе.

12. АНАЛИЗА ОСНОВНИХ ПОКАЗАТЕЉА ПРОФИТАБИЛНОСТИ ПЕТ НАЈВЕЋИХ ПРОИЗВОЂАЧА ПЕЛЕТА

Методолошке напомене:

Приликом анализе маржи, у наставку текста биће приказане апсолутне и релативне вредности произвођача пелета које су израчунате и прилагођене на основу званичних финансијских извештаја које објављује Агенција за привредне регистре. Ради упоредивости из узорка су изабрани пет највећих произвођача пелета, који су 2022. године чинили 62% тржишта према произведеним количинама, и то: BIO ENERGY POINT DOO Београд, SPARROW DOO Варварин, ЕКО STEP PELLETT DOO Петровац на Млави, STAR JELA Пријеполје и CROWN FOREST DOO Прилике. У даљем тексту су приказани основни апсолутни и вредносни показатељи профитабилности.

Основне апсолутне вредности су следеће:

1. бруто профит = пословни приходи – трошкови продатих производа

трошкови продатих производа = трошкови материјала, горива и енергије + набавна вредност продате робе

Главна информациона вредност бруто профита везана је за одређивање профитабилности производње, односно овај показатељ показује ефикасност производних и ценовних активности предузећа. Уколико је он негативан или недовољно висок, оперативни, финансијски и остали трошкови се не могу покрити.

2. ЕБИТДА (профит пре камата, пореза на добит и амортизације) = бруто профит – оперативни трошкови

ЕБИТДА као показатељ профитабилности користи се за поређење великих предузећа који имају значајне износе дуга или велика улагања у дуготрајну имовину, с обзиром да она искључује рачуноводствене учинке неоперативних трошкова као што су трошкови камата и амортизације.

3. ЕБИТ (профит пре камата и пореза на добит) = ЕБИТДА – амортизација

Овај показатељ профитабилности, који се често назива и оперативни профит и/или пословни резултат фокусиран је искључиво на способност предузећа да генерише профит из редовног пословања, односно показује колико је профитабилно пословање предузећа из редовног пословања а пре обрачуна пореза и камата.

4. нето резултат = ЕБИТ – камате (финансијски резултат) + остали приходи – остали трошкови - порези

Нето резултат је крајњи резултат предузећа, и користи се за израчунавање различитих показатеља профитабилност предузећа.

Релативне вредности у % су следеће:

1. стопа бруто профита = бруто профит / пословни приходи
2. ЕБИТДА маржа = ЕБИТДА / пословни приходи
3. ЕБИТ маржа (стопа пословног добитка) = ЕБИТ / пословни приходи
4. стопа нето профитне марже = нето добитак / пословни приходи

Апсолутне вредности пословних прихода и наведених показатеља профитабилности пет највећих произвођача пелета приказани су у наредној табели:

Табела 31 - Пословни приходи и апсолутни показатељи профитабилности пет највећих произвођача пелета

Вредност у 000 дин.	2020. година	2021. година	2022. година	Промена у % 2022/2020
Пословни приходи	4.870.119	5.574.157	7.463.729	53%
Трошкови продатих производа	3.555.596	3.937.005	4.952.841	39%
Бруто профит	1.314.523	1.637.152	2.510.888	91%

Вредност у 000 дин.	2020. година	2021. година	2022. година	Промена у % 2022/2020
Оперативни трошкови	842.125	1.002.885	1.348.713	60%
ЕБИТДА	472.398	634.267	1.162.175	146%
Амортизација	255.787	313.829	352.680	38%
ЕБИТ	216.611	320.438	809.495	274%
Нето резултат	192.152	224.812	669.015	248%

Извор: Калкулација на основу финансијских извештаја

Анализа промета и маржи пет највећих произвођача пелета изведена је на основу јавно доступних финансијских извештаја које објављује Агенција за привредне регистре Републике Србије, уз ограничење да се поједини произвођачи пелета баве и производњом и продајом резане и лепљене грађе, дрвним огревом и сличним производима.

У посматраном периоду, пословни приходи пет највећих произвођача пелета у 2022. години у односу на 2020. годину су порасли за 53%, односно знатно више од трошкова продатих производа (39%), пре свега од трошкова материјала, горива и енергије. Иако су у истом периоду оперативни трошкови имали већи раст (60%), они у трошковима пословања су учествовали са 21%, што је за последицу имало снажан раст бруто профита. С обзиром да је количински производња пет највећих произвођача пелета у 2022. години у односу на 2020. годину смањена за 12%, закључује се да снажан раст свих показатеља профитабилности, није последица веће ефикасности пет највећих произвођача пелета, већ пре свега великог раста цена пелета на тржишту.

Релативне вредности показатеља профитабилности пет највећих произвођача пелета приказани су у наредној табели:

Табела 32 - Показатељи профитабилности пет највећих произвођача пелета

Показатељи профитабилности	2020. година	2021. година	2022. година	Промена у п.п. 2022/2020
Стопа бруто профита	26,99%	29,37%	33,64%	6,65%
ЕБИТДА маржа	9,70%	11,38%	15,57%	5,87%
ЕБИТ маржа (стопа пословног добитка)	4,45%	5,75%	10,85%	6,4%
Стопа нето профитне марже	3,95%	4,03%	8,96%	5,02%

Извор: Калкулација на основу финансијских извештаја

На основу наведених података, може се закључити да су у посматраном периоду пет највећих произвођача пелета, збирно остварили значајан раст профитабилности, при чему је највише порасла стопа пословног добитка. То значи да је релативно учешће пословног добитка у пословним приходима у 2022. години износило 10,85%, односно да је на сваки динар пословног прихода, група од пет највећих произвођача пелета остварила 0,11 динара пословног добитка, што у односу на 2020. годину представља повећање од 6,4 процентна поена. ЕБИТДА маржа је имала нижи раст у поређењу са стопом пословног добитка у 2022. години у односу на 2020. годину, с обзиром да је порасла за 5,87 процентна поена, што је последица знатно нижег раста трошкова амортизације у односу на оперативне трошкове и нешто нижег раста у односу на трошкове продатих производа. С обзиром да је релативно учешће нето добитка у пословним приходима у 2022. години износило око 9%, то значи да су пет највећих произвођача пелета, збирно на сваки динар пословних прихода остварили 0,09 динара.

Анализа висине стопа маржи пет највећих произвођача пелета у Републици Србији, показала је да су у периоду од 2020. до 2022. године, имале тенденцију раста, те да је максимум остварен у 2022. години. Највиши допринос значајном расту стопи маржи у 2022. години имао је раст цена пелета на домаћем тржишту, с обзиром да су пословни приходи ове групе предузећа порасли за 53%, док су произведене количине смањене за 12%.

13. ПРАВНА АНАЛИЗА УГОВОРА

XXX

У поступку секторске анализе анализирани су уговорни односи учесника на свим нивоима ланца дистрибуције: од произвођача сировине, преко произвођача пелета до трговаца у малопродаји. Од произвођача сировине прибављени су типски уговори које закључују са купцима, од произвођача пелета уговоре са купцима и закључене уговоре са добављачима сировине, а од трговаца уговоре са купцима.

Произвођали пелета и трговци уговоре са својим купцима углавном немају, већ пелет прометују само преко фактура. Уговори који су достављени углавном се односе на купце који су наручиоци у јавним набавкама или ино-купци.

Уговоре карактеришу цене без рабата, уз претежно авансно плаћање, а ако није уговорено авансно плаћање рокови плаћања нису дугачки (до 30 дана).

Анализом достављених уговора није оцењено да исти садрже одредбе које би могле бити потенцијално спорне са аспекта примене прописа о заштити конкуренције.

ЗАКЉУЧЦИ – СУМИРАНО

Увод Комисија за заштиту конкуренције је у складу са надлежностима из члана 21. став 1. тачка 6. Закона о заштити конкуренције, а на основу члана 47. Закона, донела одлуку о покретању секторске анализе стања конкуренције на тржишту пелета у Републици Србији у периоду 2020-2022. године, имајући у виду да је у 2022. године на тржишту продаје пелета дошло је до несташица на тржишту као и до значајног раста цене дрвног пелета. У другој половини године, Влада Републике Србије је ограничила малоподајне цене пелета и забранила извоз, али су на тржишту и поред наведених мера, и даље постојале несташице пелета.

Циљ анализе био је да се сагледа стање и динамика конкуренције на предметном тржишту као и да се идентификују слабости структуре тржишта, пре свега са аспекта понуде пелета у Републици Србији.

Анализом релевантног правног оквира на тржишту производње и промета пелета, нису уочене законске одредбе које се конкретно тичу регулисања предметне делатности, осим у периоду 2022. године, када су биле на снази Уредба о ограничењу висине цене пелета и Одлука о привременој забрани извоза одређених дрвених сортимената од битне важности за Републику Србију. Уредбом о ограничењу висине цене прописано је да максимална малопродајна цена пелета не сме прелазити 38.000 динара по тони. Наведена уредба била је на снази до краја јануара 2023. године док је Одлуком о привременом ограничењу извоза пелета од дрвета из децембра 2022, омогућено да се извозе одређене количине пелета које су биле на привременој забрани. Крајем јануара 2023. године укинута су сва ограничења у домаћем и спољнотрговинском прометовању.

Релевантни правни оквир предметног сектора у највећој мери је уређен стандардима квалитета, који су усклађени са европским стандардима, што даје компаративну предност произвођачима који су сертификовали произведени пелет, јер пружа сигурност купцима пелета да је квалитет стандардизован.

Карактеристике тражње - Према подацима ПКС, у 2020. години се у Србији на дрвна горива греје 1,2 милиона домаћинстава од чега око 110.000 домаћинстава на дрвени пелет. Нешто су другачији подаци РЗС, према којима пелет учествује са 2,4% у укупном броју домаћинстава, што износи око 60.000 домаћинстава. Домаћинствима који се греју на пелет, годишњи трошкови грејања износили су око 60 хиљада динара до 2021. године односно 72 хиљаде у грејној сезони 2021/2022 и 96 хиљада динара у сезони 2022/2023.

Тржиште набавке сировина за производњу пелета - Као сировина за производњу пелета највећа количина представља дрвени остатак који долази из сече дрвета у шуми и из пилана. Када произвођачи пелета нису у близини предузећа за прераду дрвета, а своју производњу заснивају на сировини која треба да буде прикупљена у шуми или довезена из неког удаљеног предузећа за прераду дрвета, онда је кључно за производњу решити континуирано снабдевање сировином. Готово сви анкетирани произвођачи пелета, приликом одговора на питање у вези са проблемима на тржишту производње пелета, изјавили су да су у 2022. години имали проблеме са набавком сировине за производњу пелета. ЈП Србијашуме, као највећи добављач сировином за производњу пелета, навело је да је на тржишту приметан раст броја новоотворених предузећа који се баве производњом пелета, као и значајно повећање производних капацитета већ постојећих предузећа те да осим производње пелета, постоји широка примена огревног дрвета као производа

шумарства, пре свега за домаћинства које користи чврста горива током грејне сезоне за загревање својих домаћинстава, затим у производњи сечке, производњи плоча, у постројењима за производњу електричне и топлотне енергије, производњи целулозе и итд. ЈП Србијашуме сматра да је због повећане тражње за дрветом дошло до немогућности да се задовоље целокупне потребе свих субјеката у потпуности, па је друштво својом пословном политиком имало за циљ да задржи оптимални однос између потреба дрвне индустрије и потреба грађанства за дрвном биомасом. Закључак најзначајнијег добављача дрвном сировином је да потребе за огревним дрветом у Србији превазилазе производне могућности тог друштва, те се стога произвођачи пелета и осталих грана индустрије које користе огревно дрво као сировину, морају оријентисати и ка приватним шумама и осталим јавним предузећима за газдовање шумама и националним парковима, како би се мрежа снабдевања огревним дрветом проширила. Такође наводе да проблеми који су присутни у приватним шумама, као и потенцијал дрвета у приватним шумама није довољно искоришћен за производњу сировина у енергетском сектору, те решење проблематике приватних шума захтева додатно ангажовање државних органа.

Посматрајући агрегатно испоручене количине дрвне сировине пелетарима, од стране ЈП Србијашуме, укупна количина се чак благо увећавала у посматраном периоду и то 3-4%. Овакав закључак, прилично је неочекиван, нарочито имајући у виду да је на нивоу посматраног узорка произвођача пелета, утврђено смањење испоручених количина сировине од стране ЈП Србијашуме. У току 2022. године, анализом испоручених сировина, утврђено је да постоје и друштва која нису обухваћена узорком произвођача пелета који је сачинила Комисија, а која нису била присутна на предметном тржишту од 2020. године. За произвођаче пелета који су у узорку, проценат реализације уговора по оба модела продаје падао је по годинама. Тако је по уговорима о продаји сировине за производњу пелета на камионском путу, реализовано у просеку 75% уговорене количине у 2020. години, а нешто преко 50% у 2022. године, док је проценат реализације уговорених количина виши за количине које се преузимају по уговорима на пању. Констатовано је и смањење укупно реализоване количине по уговорима на камионском путу са 404 хиљаде m^3 на 336 хиљада m^3 , док се количине које су реализоване продајом на пању повећавају са 27 хиљада m^3 на близу 110 хиљада m^3 . То је у складу са изјашњењем друштва да се у 2022. години модел продаје променио и променило место продаје са „шумског пута“ на продају дрвних сортимената „на пању“ (самоизрада) услед недостатка радне снаге која обавља послове у шумарству.

Уколико се упореди структура набавке по изворима анкетираних произвођача пелета у 2022. години са структуром у 2020. години, приметно је да се она променила у корист извора „приватне шуме“ и да се количине сировине из државних шума смањују. Код три произвођача, који су међу 5 највећих произвођача пелета у Републици Србији, смањује се удео државних шума у набавци са око 90% на 40-50% док се остатак надомешћује из приватних шума. Посматрајући укупно набављену количину сировине која је искоришћена за производњу пелета, примећено је да је она рекордна у 2022. години и да је близу 580 хиљада m^3 што је значајно више у односу на 2021. годину када је набављено укупно 485 хиљада m^3 сировине. Посматрајући изворе набавке у количинском приказу и поредећи их у посматраном интервалу, закључује се да је, упркос потешкоћама која су друштва имала око набавке сировине од ЈП Србијашуме, у 2022. години набављено сировине за производњу више него у претходним годинама, те с тим у вези, не може се

уочити недостатак сировине за производњу пелета, као разлог за несташицу пелета на тржишту.

Ипак, промена извора набавке утицала је на цену финалног производа. Цена сировине из државне шуме, као и цена сировине из прераде дрвета у трогодишњем периоду није значајније варијала, док је сировина из приватних шума у 2022. години у просеку виша за 75% у односу на просечну цену из 2020. године. Највише произвођача као преовлађујући извор набавке сировине користи државне шуме. Тако је произвођач, који је у 2022. години био у могућности да набави сировину од ЈП Србијашуме, стекао конкурентску предност над произвођачем који је морао да купује сировину из приватних шума и да је плаћа готово дупло скупље од државне. А посебно је ова чињеница од значаја, имајући у виду да је за производњу пелета то једина сировина за производњу и уз то, доминантно учествује у структури цене коштања пелета.

Производња пелета - Према званичним подацима РЗС највиша производња пелета забележена је у 2021. години и тада је износила преко 295 хиљада тона пелета. У посматраном периоду нису уочене значајније осцилације у произведеним количинама пелета. Количина пелета која је била на располагању за финалну потрошњу у 2022 години не одступа значајније од расположиве количине у 2021. једним делом захваљујући и количинама које су надомештене из залиха од претходне године. Тако је у 2021. и 2022. године на располагању за енергетске сврхе било око 340 хиљада тона пелета, значајно више него у 2020. када је на располагању било 250 хиљада тона. Како је производња у све три године врло слична, веће разлике односно осцилације се јављају у количинама које се увозе и извозе.

Тржиште производње пелета умерено је концентрисано. Збир тржишних учешћа како четири, тако и пет највећих произвођача у посматраном периоду има тенденцију пада, што је највећим делом последица промене тржишног удела највећег произвођача пелета.

Највећи произвођачи пелета у Републици Србији су друштва Bioenergy-point doo Београд, Sparrow doo Варварин, Еко Step Pellet doo Петровац на Млави, Star Jela Пријеполје Crown Forest Прилика. Остали учесници на тржишту имају појединачно мање од по 5% укупног тржишта производње пелета.

Што се тиче сезоналности у производњи, уочено је да производња пелета осцилира по месецима али не толико значајно као тражња – производња је забележена у свим месецима током године, најмања у јануару и фебруару а највиша у септембру и октобру.

Увоз пелета у 2022. години се, као ни производња, количински исказан, није тако значајно смањено у односу на 2021. годину те се не може извести закључак да је несташица на тржишту пелета проузрокована смањеним увозом. Промењена је дистрибуција по месецима, порасла је увозна цена, такође преоријентисан је увоз на друге земље порекла, али количине се, на годишњем нивоу, нису значајно промениле, нити је постојала забрана увоза у посматраном периоду. Од значаја је околност да је и у земљама у окружењу на снази била забрана извоза, те у другој половини године дефинитивно постоји поремећај на тржишту пелета не само на нашем него и на европском тржишту.

Продаја пелета - Према проценама РЗС, у Србије је утрошено 250 хиљада тона пелета у 2020. години односно по 340 хиљада тона у 2021. и 2022. години. Највећи произвођачи пелета, последично, највећи су и продавци пелета. Учесници са највећим тржишним

учешћем у продаји пелета на територији РС су друштва: Bioenergy-point Beograd, Sparrow Varvarin, Eko step pellet, Petrovac na Mlavi, Star Jela Prijepolje и Crown forest Prilike.

Година 2021. година је рекордна по обиму продаје за готово све произвођаче, који увећавају продајне количине и последично тржишне уделе, док је у наредној години, код скоро свих посматраних произвођача на тржишту смањена продаја, у количинама за око 20%, односно 50 хиљада тона пелета. Посматрано код највећих 5 продаваца пелета, само једно друштво од посматраног узорка произвођача пелета, успева да благо увећа продају у односу на претходну годину, док остали анкетирани произвођачи бележе пад продаје.

Што се тиче канала продаје, од укупно продатих количина пелета на домаћем тржишту, произвођачи највећи део своје производње пласирају кроз велепродају, чак 92% у 2020. и 2021. години односно 81% у 2022. години, а кроз малопродају 8% у 2020.г односно 19% у 2022. години. Из промене ове пропорције у 2022. години можемо видети да је 2022. година нетипична и по овом параметру. Евидентна је промена структуре продаје и преорјентација потрошача да пелет купују директно од произвођача. У 2022. години се за 23 процентна поена смањује удео велетрговаца у ланцу продаје, те се они заобилазе а продаја се одвија директно од произвођача. Према изјавама трговаца, анкетираних у анализи, из дистрибутивног ланца практично су „избачени трговци“ пре свега због регулисане цене пелета као и због несташица на тржишту али и немогућности набавке пелета.

Уколико се посматра узорак друштава трговаца пелетом, уочава се смањење набављених и продајних количина у 2022. години и потешкоће у снабдевању. Даље је констатовано да се у понуди сваког од анкетираних трговаца, налази домаћи и увозни пелет и то од више различитих произвођача, да увозни пелет увозе директно али и набављају од других увозника, те нису уочена ограничења у набавци и продаји. Готово сваки од анкетираних трговаца има минимум 5 добављача пелета, и у својој понуди има увозни и домаћи пелет, од минимум два домаћа произвођача и нису откривена ограничења у трговини у вези са одабраним начином дистрибуције, нити условљавања у смислу ексклузивности или селекције у вези са неким постављеним критеријумима. Односи са добављачима пелета (произвођачима, увозницима или велетрговцима) у највећем броју случајева нису регулисани уговорима већ искључиво фактурама, те и у том смислу нису уочена ограничења конкуренције на тржишту продаје пелета.

Извоз - Највећи произвођачи су и највећи извозници пелета. У посматраном периоду, највећи извозници пелета су смањили количине које су извозили. Пад извезених количина уочава се и пре потреса на тржишту енергената који су се десили у 2022. години.

Структура произвођачке и малопродајне цене – Раст трошкова у периоду 2022/2020 бележе све категорије које учествују у цени коштања: трошкови сировине, превоза сировине, трошкови производње, амбалаже и остали трошкови, просечно су расли за око 30-50%, трошкови транспорта су дуплирани, што заједно доприноси расту цене коштања пелета у просеку за око 50%. То је део повећања цене који је генерисан растом трошкова. Ипак раст продајне цене пелета од 65% (колико је просечно повећање произвођачке цене пелета у посматраном периоду) додатно је генерисан и растом произвођачких маржи које су расле брже од трошкова производње. Закључак, на нивоу посматраног узорка, је да већи део повећања произвођачке цене јесте резултат раста цена сировине, енергената, трошкова производње док је један део повећања произвођачке цене генерисаном растом

маржи произвођача пелета, што се одразило на раст профитабилности највећих произвођача, према подацима из званичних биланса друштава за 2022. годину.

Структура малопродајних цена није се значајније променила. Учешће набавне вредности пелета у малопродајној цени износило је око 80%, остали трошкови у просеку су износили 11% док је трговачка маржа била на нивоу око 9% за посматрани узорак трговаца пелетом у целокупно анализираном периоду. Овај закључак је донекле и очекиван имајући у виду да је регулацијом малопродајне цене у другој половини 2022. године, онемогућен даљи раст цене и да трговцима практично није остављена могућност за повећање маржи, имајући у виду да су значајно порасле произвођачке цене и да је тиме достигнут „максималан горњи праг“ цена.

Иако је у августу 2022. године прописана максимална малопродајна цена пелета од 38.000 динара по тони, чињеница је да произвођачка и veleпродајна цена нису биле регулисане, али су произвођачи пелета, према изјавама трговаца, искористили максималну малоподајну цену као горњи праг произвођачке, односно veleпродајне цене, те се практично изједначавају произвођачка, veleпродајна и малопродајна цена. Изостала је конкуренција између учесника на различитим нивоима у ланцу дистрибуције, а уз несташицу у набавци, практично долази до ситуације у којој је немогуће набавити пелет на тржишту по регулисаној цени.

У посматраном периоду, пословни приходи пет највећих произвођача пелета у 2022. години у односу на 2020. годину су порасли за 53%, односно знатно више од трошкова продатих производа (39%), пре свега од трошкова материјала, горива и енергије. С обзиром да је количински производња пет највећих произвођача пелета у 2022. години у односу на 2020. годину смањена за 12%, закључује се да снажан раст свих показатеља профитабилности, није последица веће ефикасности пет највећих произвођача пелета, већ пре свега великог раста цена пелета на тржишту.

Уговорни односи - У секторској анализи су анализирани уговорни односи учесника на свим нивоима ланца дистрибуције: од произвођача сировине, преко произвођача пелета до трговаца у малопродаји. Од произвођача сировине прибављени су типски уговори које закључују са купцима, од произвођача пелета уговори са купцима и уговори са добављачима сировине, а од трговаца уговори са купцима. Анализом достављених уговора није оцењено да исти садрже одредбе које би могле бити потенцијално спорне са аспекта примене прописа о заштити конкуренције.

ПРЕПОРУКЕ

1. **Диверсификација извора набавки.** Проблем поузданости снабдевања сировином за производњу пелета, испоставио се као кључан у ланцу снабдевања. Произвођачи пелета би, ради континуираности и сигурности у свом производном циклусу, осим ослањања на сировине из државних шума, требало да диверсификују изворе набавке и више набављају сировине из приватних шума. Нарочито, јер приватне шуме имају потенцијал као значајан извор набавке, док би сигурност набавке, цену, количине, динамику испоруке и друге одредбе које значајно утичу на поузданост набавке, најбоље било да реше уговарањем продаје, на сличан начин како је то уређено и са државним шумама. На овај начин били би значајно сигурнији да у условима повећане тражње за сировинама, могу да одрже производне капацитете у планираним оквирима.
2. **Омогућити несметано функционисање слободног тржишта и интензивирања конкуренције на свим нивоима ланца снабдевања.** Уочено је да су регулацијом цене пелета, из ланца снабдевања, у значајној мери, искључени учесници у сегменту продаје, односно велетрговци као и да су произвођачи пелета искористили прописану максималну цену за одређивање произвођачке цене. Краткотрајна регулација је, ипак успела да спречи даљи раст малопродајних цена на тржишту пелета у Републици Србији, док би дуготрајна регулација цена могла да изазове поремећаје у ланцу снабдевања дрвним пелетом, те се она не препоручује. Уколико би се поново и размишљало о интервенцијама у циљу регулисања цена, било би делотворније умањити пореска оптерећења цене пелета која би омогућила несметану конкуренцију учесницима на тржишту производње и продаје пелета у Републици Србији.